

PROGRAM

Egenmakt för ett öppet samhälle

Integrationspolitiskt program

Antaget vid Folkpartiet liberalernas landsmöte 2009

Innehållsförteckning

Integrationspolitiskt program Antaget vid Folkpartiet liberalernas landsmöte 2009.....	1
Innehållsförteckning	1
Innehållsförteckning	2
1 Inledning: Egenmakt mot utanförskap	3
2 Sammanfattning av förslagen	5
3 Tiden innan uppehållstillståndet.....	10
3.1 Bakgrund	10
3.2 Mottagande av asylsökande separeras från asylprövningen	10
3.3 Migrationsdomstolarna ska utse offentliga biträden	11
3.4 Hembesök för hälsoundersökningar av nyanlända.....	11
3.5 Vård för gömda	12
4 Introduktionen – en avgörande tid	14
4.1 Bakgrund	14
4.2 Etableringssamtal införs nationellt.....	14
4.3 Sfi – en renodlad introduktionskurs	15
4.4 Medborgarskap för ett öppet samhälle	16
4.4.1 Medborgarskurs	17
5 Jämställdhet i globaliseringens tid	19
5.1 Mångfald – men inte utan jämställdhet.....	19
5.2 Tvångsäktenskap och barnäktenskap	19
6 Ett företagsammare Sverige	21
6.1 Bakgrund	21
6.2 Mikrokreditgivning	22
7 Arbete är nyckeln till integration	24
7.1 Bakgrund	24
7.1.1 Fortsatt behov av strukturella förändringar.....	24
7.2 Omstartsaktivitet för arbetslösa som uppstår ekonomiskt bistånd.....	25
7.3 Språkkunskap som kompetens	26
7.4 50–50-satsning för breddad rekrytering av chefer	27
7.5 Bryt upp de offentliga monopolen	27
7.6 Stärkta kunskaper om migration och integration	27
7.7 Lokala integrationscentrum bildas	28
7.8 Diskriminering är oacceptabelt!	29
7.8.1 Anonymiserade jobbansökningar.....	29
7.8.2 Slopa krav på medborgarskap för vissa tjänster.....	30
8 Ombyggda städer för integration	31
8.1 Bakgrund	31
8.1.1 Vår utmaning.....	31
8.1.2 Misslyckad stadsplanering	32
8.1.3 Socialt hållbara städer	32
8.2 Möjliggör ett helhetsperspektiv i svensk stadsbyggnad.....	33
8.3 Byggnader behöver ha en mer uppblandad användning	34
8.4 De offentliga rummen i förorterna behöver upprustning	34
8.5 Riv delar av stadsdelar	34
8.6 Statliga garantilån på 20 miljarder för upprustning av bostäder	35
8.7 Satsa på trygghet – sänk kraven för tvångsförvaltning	35
9 Religiösa friskolor och det öppna samhället	37
9.1 Inspektion och tillsyn av friskolor.....	37
9.2 Slopa möjligheten till dispens från obligatorisk undervisning.....	37

1 Inledning: Egenmakt mot utanförskap

”Lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund.”

Så lyder regeringens integrationspolitiska mål, ett mål som bygger på ett sektorsövergripande ansvar för att få genomslag. Sedan alliansregeringen tillträdde har en rad viktiga reformer genomförts men för att uppnå detta mål återstår fortfarande mycket arbete.

Folkpartiet har en stolt tradition av humanism och öppenhet som har varit partiets kännemärke under hela sin långa historia. Folkpartiet är det öppna samhällets och toleransens parti. Vi för en outtröttlig kamp för människans lika rätt och lika värde, därför är vi också jämlikhetens och jämställdhetens parti. På samma sätt för vi kampen för det glömda Sverige, för de mest utsatta. Folkpartiet är socialliberalismens parti men vi är också det parti som vågar och utmanar, som säger som det är, som betonar ansvarstagandets betydelse och ställer krav. Frihet fordrar både ansvar och gränser, det öppna samhället kan inte existera utan ett tydligt ställningstagande för individens frihet.

Integration är en av Folkpartiets viktigaste frågor. Vi är djupt oroad över utanförskapets utbredning och den utveckling som delar Sverige mellan de som bidrar och känner sig behövda och de som skulle kunna bidra men lever som bidragstagare. Vi är oroad över den splittring vi ser mellan människor som är stolta över ett liv där ens krafter tas till vara och människor kränkta av ett liv där detta förnekas. Vi är också oroad av skillnaden mellan de som är trötta efter en lång arbetsdags mödor och de som är trötta på att aldrig ha ett arbete att gå till. Detta Sverige är vi varken stolta eller nöjda över. Vi kan bättre, vi måste kunna bättre, annars kommer både öppenhet och tolerans att bli lidande. Vår strävan efter ett mer arbetsamt, företagsamt och tryggare Sverige är avgörande för att kunna vinna vår kamp för ett Sverige som öppnar sina dörrar både för de som behöver komma till oss och de som frivilligt väljer att göra det.

I tider av lågkonjunktur och högre arbetslöshet finns krafter som vill använda rädslor till att begränsa invandringen. Sveriges liberaler har uppgiften att lyfta blicken över horisonten, stå upp för asylrätten och välkomna arbetskraftsinvandring. Även om det nu är svåra ekonomiska tider vore det fel att dra förhastade slutsatser och gå en protektionistisk väg. Antalet äldre över 85 år kommer att öka med nästan en fjärdedel de kommande tio åren, samtidigt som hälften av vårdpersonalen går i pension. År 2020 kommer vi att ha fler äldre än yngre, de som är över 65 år kommer att utgöra en femtedel av befolkningen, vilket är en fördubbling jämfört med 1950-talet. Den demografiska utmaningen kommer kräva fler arbetande människor för att klara välfärden, här spelar invandringen en avgörande roll för Sverige och för många andra länder i Europa.

Vi är övertygade om att möjligheten att bedriva en human flyktingpolitik och en öppen invandringspolitik hänger intimt ihop med en välfungerande integrationspolitik, som förmår ta till vara nykomlingarnas kreativa krafter och ge dem möjlighet att bli en aktiv del av vårt samhälle. Om protektionistiska fackföreningar, ett passiviserande bidragssystem och en utbredd diskriminering gör att en betydande andel av dem som kommer hit blir utslagna från arbetsmarknaden och dömda till ett liv i utanförskap då kan ingen generös flykting- och invandringspolitik klara sig i längden. Därför är det absolut avgörande att nyanlända personer bidrar med arbetsinsatser så fort som möjligt. Gärna från första dagen i Sverige.

Integrationspolitik handlar om utanförskap och kampen mot utanförskapet. Utanförskapet drabbar många personer som har utländsk bakgrund men långt ifrån alla. Den stora majoriteten av de två miljoner svenskar som har invandrat eller flytt hit, eller som är barn till invandrare och flyktingar, är en välfungerande och hårt arbetande del av Sverige och behöver därför ingen särskild politik. Samtidigt finns det många personer som inte har invandrarrötter och lever i utslagning och utanförskap.

2 Sammanfattning av förslagen

Tiden innan uppehållstillstånd

1. Mottagande av asylsökande separeras från Migrationsverket. Migrationsverket bör koncentrera sig på det som borde vara kärnverksamheten, prövning av asylärenden och andra tillståndsärenden. Den organiserade verksamhet som asylsökande ska delta i under tiden de väntar på beslut bör öppnas upp för fler aktörer som t ex kommuner, ideella organisationer, stiftelser, personalkooperativ och företag.

2. Migrationsdomstolarna ska utse offentligt biträde. Det är en orimlig princip att, som i dag, Migrationsverket utser och fattar beslut om offentligt biträde för den asylsökande. Då Migrationsverket utgör första instans och är part i målet bör de inte utse sin motpart. Migrationsdomstolarna bör utse asylsökandes offentligt biträde vilket skulle öka rättssäkerheten och transparensen.

3. Hembesök för hälsoundersökningar av nyanlända. Allt för få asylsökande genomgår den hälsoundersökning som erbjuds. För att tidigt identifiera eventuella vårdbehov behöver nya sätt prövas för sjukvårdens kontakter med nyanlända. Att erbjuda nyanlända som beviljats uppehållstillstånd hembesök av sjukvårdspersonal är ett bra alternativ till dagens system.

4. Vård till gömda. Även den som lever gömd har rätt till vård. Alla människor ska behandlas utifrån grundläggande humana värderingar om mänskliga rättigheter. Så länge vi har en reglerad invandring ligger det i sakens natur att också arbeta för att verkställa de beslut som fattas i asylärenden. Denna hållning kan, enligt vårt förmenande, kombineras med mänskligt ansvar, sunt förnuft och humanitet. Folkpartiet föreslår att gömda ska ha tillgång till vård på samma villkor som asylsökande i dag har. Akut och annan omedelbart nödvändig vård ska ges till alla som vistas i Sverige och att staten åtar sig det ekonomiska ansvaret för att denna etiska princip upprätthålls. Sjukvårdspersonal ska få särskild utbildning om asylsökandes situation och sjukvårdsbehov och staten åtar sig det ekonomiska ansvaret för att utbildningen kan genomföras.

5. Gör vården till en skyddad zon även för gömda. Gömda som är i akut behov av vård ska inte behöver vara rädda för anmälas till polisen eller för att information förs vidare till andra myndigheter. För att rätten till vård inte bara ska vara teoretisk krävs att människor känner sig trygga med att kontakta sjukvården. Papperslösa och asylsökande ska uppleva den svenska sjukvården som en trygg plats och det ska därför vara förbjudet för sjukvårdspersonalen att kontakta polis eller annan myndighet.

Introduktionen – en avgörande tid

6. Etableringssamtal för rationella beslut vid bosättning införs nationellt, Nyanländas introduktion ska påbörjas så snabbt som möjligt efter det att uppehållstillstånd har beviljats. Därför bör Arbetsförmedlingen hålla etableringssamtal med den nyanlända så snart som möjligt. Samtalet ska innehålla en diskussion om lämplig bosättningsregion och kommun. Utgångspunkten är att på ett bättre sätt än vad som sker i dag matcha individens kompetens och bakgrund med en lämplig kommunplacering. Folkpartiet föreslår att verksamheten införs på nationell nivå i och med att reformen av nyanländas etablering träder i kraft. Det är ett ansvar för alla Sveriges kommuner att ta emot flyktingar. För det fall att behov finns, ska det ytterst vara möjligt att tvinga kommuner som tidigare inte tagit ansvar att teckna avtal om flyktingmottagande.

7. Gör sfi till en renodlad introduktionskurs. Med dagens regler är det möjligt för kommunerna att använda sfi som en form av förvaringsplats år efter år istället för att se till individens bästa ur ett integrationsperspektiv. För många nyanlända invandrare fördröjs inträdet på arbetsmarknaden på grund av att deras studier i svenska tar för lång tid eller avbryts i förtid. En flykting eller invandrare ska framöver ha en begränsad tid om till exempel tre sammanhängande kalenderår för att slutföra sfi.

8. Medborgarskap för ett öppet samhälle. Vi föreslår att en medborgarkurs införs. Medborgarkursen ska inte bli en formalitet utan bör vara en mer djupgående introduktion till det svenska samhället. Alla som flyttar till Sverige i vuxen ålder ska inbjudas till denna utbildning.

Jämställdhet i globaliseringens tid

9. Mångfald – men inte utan jämställdhet. Utifrån en liberal grundsyn kan vi aldrig godta att kulturella hänsyn skulle innebära förtryck på grund av kön eller sexuell läggning. Vi avvisar de krav på särlösningar och undantag från svensk lagstiftning som förts fram och som skulle utgöra brott mot alla människors lika värde och rättigheter. Domstolar och myndigheter ska inte heller tillämpa svensk lag på ett sätt att individer kränks på grund av missriktad kulturell hänsyn. Utgångspunkten är att ta ställning för individen när hon kränks, oavsett av vem.

10. Kriminalisera medhjälp till barnäktenskap. Kriminalisera medhjälp till barnäktenskap som ingås mellan personer upp till 18 års ålder. I dag föreskrivs inte någon specifik påföljd för de vuxna som arrangerar eller på något sätt medverkar till att barnäktenskap ingås.

11. Gör tvångsäktenskap till ett eget brott. Tvång kopplat till äktenskap kan i dag falla under brottsbalkens mer allmänna olaga hot eller tvång. Frågan om stärkt lagstiftning för skydd mot tvångsäktenskap bör utredas vidare för att se över möjligheterna att göra detta till ett eget brott.

Ett företagsammare Sverige

12. Lokala mikrokreditgivningskontor i utanförskapsområdena införs. Lönearbete är inte enda sättet att försörja sig på. Eget företagande ska vara ett lika naturligt alternativ. Kontoren som ska ligga i utanförskapsområden ska skapas genom avtal med privata kreditgivare för att förmedla de ekonomiska resurserna som behövs för att mobilisera de krafter som inifrån kan bryta utanförskapet. Räntan ska vara marknadsmässig och underkastas en strikt bedömning av möjligheterna att återbetala det lånade kapitalet.

13. Företagscoacher bidrar med kompetens. Genom att knyta personer med näringslivskunskaper till företagande i utanförskapsområden kan annars svåråtkomliga kunskaper och kontakter i den svenska näringslivsmiljön förmedlas. Företagscoacherna ska knytas till projektet genom en ersättning som är baserad på hur det nystartade företaget klarar sig.

Arbete är nyckeln till integration

14. Omstartsaktivitet för arbetslösa som uppbär ekonomiskt bistånd. En omstartsaktivitet som innebär en förändring av socialtjänstlagen införs. Vi föreslår att det i socialtjänstlagen skrivs in att kommunerna ska erbjuda socialbidragstagare aktivitet som omfattar minst halvtid fem dagar i veckan. Deltagande ska vara ett krav för att få socialbidrag för personer som står till arbetsmarknadens förfogande. Aktiviteterna ska utgå från en individuell plan för hur personen så snabbt som möjligt kan etablera sig på arbetsmarknaden. Det kan handla om exempelvis utbildning, praktik eller organiserad jobbsökning.

15. Stimulansersättning till kommunerna för omstartsaktiviteten införs. Initialt kommer ersättningen att täcka omkostnader som uppkommer vid inrättandet av en omstartsgaranti. Incitamentet för kommunen blir att de får behålla 20 procent av eventuell vinst, resterande del går tillbaka och återinvesteras i omstartsgarantin.

16. Språkkunskap som kompetens. Folkpartiet är det parti som kanske tydligast försvarar svenska språket som vårt gemensamma kommunikationsredskap i Sverige, men vi är också tydliga med att andra språkkunskaper är omistliga i många sammanhang. Språkkunskaper i andra språk än svenska ska i princip alltid anges som en merit.

17. 50–50-satsning för breddad rekrytering av chefer. Vi föreslår en ”50–50-satsning” där 50 miljoner kronor satsas på ett pilotprojekt för metodutveckling och breddad chefsrekrytering i 50 myndigheter, landsting och kommuner.

18. Bryt upp de offentliga monopolen. Folkpartiets politik för att bryta upp de offentliga monopolen är generell, men stärker också integrationen eftersom den berör många yrkesgrupper där andelen utlandsfödda är särskilt hög

19. Stärkta kunskaper om migration och integration. Kunskapen om migranternas kulturella och sociala bakgrund är ett okänt kapitel för många. Likaså kunskapen om migrationens betydelse för Sveriges utveckling och som del av den svenska historien. Inom såväl privat som offentlig sektor är behovet av utbildning och kunskap om migration och integration viktig för att bättre kunna möta den mångfald vi möter i vår dagliga verksamhet. Utbildningar ska kunna skraddarsys för relevanta yrkesgrupper såsom tjänstemän inom socialförvaltning, Arbetsförmedlingen, hälso- och sjukvård, polisen och Migrationsverket.

20. Lokala integrationscentrum bildas. Det behövs mötesplatser för att främja integrationen. Vi föreslår att lokala integrationscentrum bildas som ska drivas av det civila samhället och delvis finansieras av staten. Verksamheten utformas efter de behov som finns i området med fokus på att vara en mötesplats där idéer kan förverkligas och projekt konkretiseras.

21. Anonymiserade jobbsökningar. Arbetet med anonymiserade jobbsökningar bör fortsätta med ytterligare projekt och utvärdering. De försök som gjorts har inte givit ett entydigt svar, men till viss del positivt vad gäller kallande till intervju. Det är viktigt att ytterligare fastsälla om metoden är en framkomlig väg för att minska diskrimineringen på arbetsmarknaden.

22. Slopa krav på medborgarskap för vissa tjänster. Det är av stor principiell vikt att staten agerar så att medborgarskap inte krävs annat än när det är absolut nödvändigt. Vi vill därför att medborgarskapsreglerna vid offentliga uppdrag ses över.

Ombyggda städer för integration

23. Möjliggör ett helhetsperspektiv utifrån sociala kostnader i svensk stadsbyggnad.

Frågor om fysisk planering och stadsutveckling respektive boendesegregation och integration hanteras ofta på olika ställen och av olika personer. Redan fastlagda strukturer ifrågasätts inte och enskilda byggnader byggs utifrån alltför kortsiktiga ekonomiska intressen där det finns plats.

24. Bygg ihop och förtäta förorter. Många förorter är ofta byggda med likriktad stil och storlek. Områden som Rosengård i Malmö och Hovsjö i Södertälje är talande exempel på fortliknande områden, isolerade med få in- och utvägar. Genom att sammankoppla förorter med varandra och förtäta med varierande byggnader skapar vi bostadsområden som inte isolerar och segregerar utan öppnar upp och integrerar.

25. Möjliggör blandning av lokaler och bostäder. För att öka den sociala rörligheten och integrationen måste upplåtelseformerna var mer blandade på fler platser än i dag. Det ska ske genom bättre planering i framtida byggnation. Men vi anser också att ombildningar av redan existerande bostäder till upplåtelseformer med eget ägande är nödvändiga i utvecklingsområden.

26. Satsa på det offentliga rummet i utanförskapsområden. Det offentliga rummet är en viktig plats där möten med människor utöver den självvalda miljön uppstår. Attraktiva offentliga rum, såsom torg och parker, kan höja hela bostadsområden och göra skillnaden mellan att anses vara ett nedgånget bostadsområde eller att vara ett bostadsområde blanda alla andra.

27. Riv delar av stadsdelar. Allt är inte värt att bevara! Vi vill därför öppna upp för att vissa områden eller delar av områden kan behöva rivas för att mer blandad bebyggelse ska kunna uppföras. För att verkligen vända den sociala sammansättningen i vissa förorter krävs mer än bara marginella förändringar med någon bostadslänga med villor eller enskilda ombildningar.

28. Statligt garantilån på 20 miljarder för upprustning av bostäder. Många av miljonprogrammen är eftersatta och i stort behov av upprustning. Ansvaret för upprustningen ligger i första hand på fastighetsägaren, men vi föreslår ett system som ökar möjligheten att ta detta ansvar. Vi föreslår att inom en ram på 20 miljarder kronor garantera upprustningslån. Garantiavgiften för lånen ska kunna subventioneras med upp till en halv miljard kronor, inom områden med djupt utanförskap.

29. Tvångsförvalta hyresfastigheter som inte har en acceptabel boendemiljö. Vi föreslår att kraven för förvaltningsåläggande och tvångsförvaltning sänks. Vi föreslår även att en ytterligare möjlighet införs där hyresnämnden kan ålägga fastighetsägaren att inom en viss tidsram utföra eftersatt underhåll av fastigheten.

30. Satsning och samarbete för ökad trygghet. För att lyfta förorterna och göra dem attraktiva för fler att bo i är det av central betydelse att stärka tryggheten. Riktade satsningar bör därför prioritera åtgärder för ökad trygghet på lång sikt. Polis, socialtjänst, fastighetsägare, kommunen och andra aktörer måste samarbeta mycket konkret för att medborgarna ska uppleva att det finns ett samhälle som bryr sig. Kommunen ska kunna kräva av alla fastighetsägare att de tar bort klotter och åtgärdar annan skadegörelse inom rimlig tid, sker det inte ska kommunen kunna utföra arbetet och fakturera fastighetsägaren.

Religiösa friskolor och det öppna samhället

31. Inspektion och tillsyn av friskolor. De inspektioner som Skolverket utför av friskolor är i dag utannonserade i förväg. Detta innebär naturligtvis en risk för att eventuella missförhållanden på skolan kan undanhållas inspektörerna. Det bör göras även oannonserade inspektioner. När beslut om att dra in tillståndet för en friskola fattas måste den rättsliga processen gå betydligt snabbare än i dag.

32. Slopa möjlighet till dispens från obligatorisk undervisning. Skolan ska i dialog med föräldrar ha en skyldighet att hitta lösningar så att alla barn får rätt till de obligatoriska undervisningsmomenten. Det finns exempel på skolor som lyckats väl med detta. Slopandet av dispenser skickar en tydlig signal till samtliga skolledningar att de behöver hitta lösningar som tillgodoser alla barns rätt till undervisning enligt läroplanen. Befrielse från obligatoriska undervisningsmoment får inte vara lösningen.

3 Tiden innan uppehållstillståndet

3.1 Bakgrund

Våren 2006 genomfördes en viktig och efterlängtd reform. Utlänningsnämnden lades ner och ersattes av Migrationsdomstolar och en Migrationsöverdomstol. Det innebar att Sverige införde en domstolsbaserad asylprövning med viktiga processordningsprinciper som tvåpartsförfarande och muntlighet. Den tidigare asylprocessen präglades av bristande rättssäkerhet, avsaknad av transparens och förödande långa handläggningstider. Reformen var mycket viktig, inte minst för de asylsökande, men även för att processen tydliggjordes vilket också har betydelse för integrationen.

Den nya instans- och processordningen (NIPU) utgjorde en grundläggande förändring av svensk migrationspolitik vilket välkomnades av Folkpartiet. Trots detta fanns en del invändningar mot reformens utformning. Kritiken handlade främst om den nya lagens otydlighet och de fakultativa inslagen i de materiella reglernas utformning. Lagen ger stort utrymme för domstolarna att tolka och praktiskt taget utforma lagen på väsentliga punkter. Detta är problematiskt ur en fundamental konstitutionell synvinkel då förvaltningsdomstolarna, med den oberoende ställning de ska ha i sin dömande verksamhet, åläggs uppgifter som kräver ställningstaganden i frågor med inslag som är påtagligt politiskt präglade. Mycket av Migrationsverkets löpande arbete vad gäller asylprövningen bör också vara föremål för uppföljning och utvärdering. Till exempel frågan om rätt till kvalificerad tolk, jämställdhetsperspektiv i asylprocessen och att det även är viktigt att höra barns asylskäl är några exempel.

I och med det nya asylsystemet blev Migrationsverket första instans och är dessutom motpart till den asylsökande i den fortsatta domstolsprövningen. I detta system har dessutom Migrationsverket fortsatt ansvar för asylmottagandet och utse den asylsökandes juridiska ombud. Denna koncentration av maktbefogenheter och funktioner är problematisk.

3.2 Mottagande av asylsökande separeras från asylprövningen

Folkpartiet anser att mottagandet av asylsökande måste reformeras från grunden. Fler aktörer, mer insyn och starkare rättigheter för de asylsökande måste bli grundpelare i ett reformerat och humanare mottagande av asylsökande. Ett första centralt steg är att separera verksamheten kring mottagande av asylsökande från Migrationsverket så de kan koncentrera sig på det som borde vara kärnverksamheten, prövning av asylärenden och andra tillståndsärenden. Däremot bör den organiserade verksamhet som asylsökande ska delta i under tiden de väntar på beslut utföras av en annan myndighet än den asylprövande myndigheten. Kommuner, ideella organisationer, stiftelser, personalkooperativ och företag bör få det ansvaret. På detta sätt kommer en mångfald av anordnare och verksamhetsinriktningar växa fram. Frivilligorganisationer och den ideella sektorn tar redan i dag hand om de asylsökande i viss utsträckning men vi menar att detta bör vara huvudregeln. Dessa aktörer erbjuder inte bara ett värdigt mottagande utan också naturliga kontakter med samhället i övrigt.

Att etablera goda kontakter med mottagandelandet så tidigt som möjligt är önskvärt ur många aspekter. Inte minst för att påskynda integrationen och etableringen vid ett beviljat uppehållstillstånd. I det avseendet är den strukturella förändringen av

mottagandeverksamheten angelägen. För den asylsökande handlar det ytterst om en förtroendefråga. Under asylprövningen står den asylsökande i en form av beroende gentemot Migrationsverket som beslutar om personen ska beviljas uppehållstillstånd eller inte.

- Migrationsverkets dubbla roller i egenskap av såväl asylprövande som mottagande myndighet kan lätt bli förvirrande för den asylsökande varför mottagandet bör utföras av andra aktörer än Migrationsverket.

3.3 Migrationsdomstolarna ska utse offentliga biträden

Människor som flytt till Sverige är ofta mycket utsatta. De har lämnat hus och hem och ofta nära och kära bakom sig. De har ofta en ekonomiskt ansträngd situation. Det finns lika många orsaker till uppbrotten som det finns personliga öden och tragedier. I den svåra situation som en asylsökande befinner sig i vid ankomsten till Sverige är det av yttersta vikt att vi kan ge dessa personer ett rättssäkert och professionellt bemötande.

Allt för många rapporter har vittnat om hur de offentliga biträden som är ombud åt de asylsökande i domstol brister i sina åtaganden. Det har exempelvis vid ett flertal tillfällen hänt att offentliga biträden överhuvudtaget inte inkommit med inlägga som underlag för beslut, trots erinran. Något som lämnat Migrationsverket utan möjlighet till beslut.¹ Av lagen om offentligt biträde följer att den myndighet som handlägger ett ärende i sak också ska besluta i frågor om offentligt biträde. Det betyder att det främst är Migrationsverket som väljer om och vem som ska få juridiskt stöd. En roll som rimmjar dåligt med liberal rättstradition. Det är en orimlig princip att en myndighet utser sin motparts juridiska expertis. Ännu svårare att acceptera är det när kvaliteten på biträdena får utstå den kritik som finns.

Regeringens utredare har i sin utvärdering av den nya instansordningen förslagit åtgärder för att förbättra kvaliteten på de offentliga biträdena i asylärenden. Syftet, att så långt som möjligt garantera att kompetenta biträden utses, kan enligt utredaren uppnås genom att den som utser ett biträde gör en sådan prövning av biträdets lämplighet som förutsätts enligt nu gällande regler. Migrationsverket har också infört en så kallad svart lista som stänger ute de offentliga biträden som gjort ett otillfredsställande arbete. Båda dessa åtgärder är bra men vi menar att det inte räcker.

- Vi förslår att Migrationsdomstolarna får ansvaret för att bedöma rätten till, samt utse, offentligt biträde. På så sätt kan vi ge förutsättningar för mer ansvarsutkrävande vid valet av biträden och ha ett asylsystem som är rättssäkert och försvarligt.

3.4 Hembesök för hälsoundersökningar av nyanlända

Det är en grundläggande rättighet att få vård. Oidentifierad psykisk eller fysisk ohälsa är sannolikt en försvårande omständighet som riskerar att fördröja integrationen.

Hälsoproblemen är emellertid stora hos grupper av asylsökande. SKL publicerade i mars 2008 rapporten Sjukvård åt asylsökande, omfattning och kostnader år 2007. Av rapporten framgår att asylsökande behöver mer vård än andra bosatta i Sverige. Gruppen har hög sjukvårdskonsumtion men samtidigt bristande insikter i hur svensk hälso- och sjukvård fungerar. För att rätt vård ska ges måste vi ha ett system som bättre fångar upp människor som kommer till Sverige.

¹ SOU 2008:65 Bilaga 3

I dag ska landstingen erbjuda alla asylsökande en hälsoundersökning snarast efter det att de har fått sitt boende i ett landsting och blivit registrerad vid en förläggning. Enligt SKL har 45 procent av de asylsökande eller 15 971 personer genomgått en hälsoundersökning. Det är förvisso en ökning, under 2006 hälsoundersöktes drygt 30 procent av de nyanlända asylsökande, men det är fortfarande långt ifrån tillfredsställande.

Socialstyrelsen har i en rapport 2008 granskat asylsökandes hälso- och sjukvård i sju län. Där framkom att en del län hade som rutin att kalla patienterna på nytt om de inte kom till det erbjudna samtalet, andra kallade endast en gång. Om de asylsökande uteblev från samtalen ansåg personalen att de ändå fångades upp av sjukvårdssystemet på andra sätt.

Att över hälften av de asylsökande inte får en hälsoundersökning under sin första tid i Sverige är en risk, både för dem själva och för övriga samhället. Sjukvården vet inte vilka det är som inte blir undersökta och varför de inte dyker upp. Sjukvården vet inte heller vilka eventuella hälsoproblem personerna har.

Det kanske mest kritiska området är psykisk ohälsa. Många personer som flyttar till Sverige har upplevt förföljelse eller andra svåra omständigheter men det är inte självklart i alla kulturer att man söker upp en psykolog eller psykiatriker. Vad som ytterligare minskar chansen att fånga upp psykiska problem är att hälsoundersökningen som erbjuds asylsökande har ett stort fokus på den fysiska hälsan. Undersökningen tar cirka en halvtimme med tolk och det finns då inte utrymme för psykiska eller psykiatriska aspekter och problem.

Ändå är det så att landstingen ansvarar för att asylsökande ges sjukvård enligt lagen och förordningen om mottagande av asylsökande m.fl. som ger asylsökande rätt till omedelbar vård och vård som inte kan anstå. I begreppet hälso- och sjukvård har det angivits ingå även psykologisk och psykiatrisk vård till personer som på grund av exempelvis traumatiska upplevelser och övergrepp är i behov av sådan vård.

För att tidigt identifiera vårdbehoven och möta patienterna där de är behöver nya sätt prövas för hur sjukvården närmar sig nyanlända. Självklart går det inte att tvinga någon till en hälsoundersökning men antalet hälsoundersökningar bör vara klart högre än vad de är i dag och bör innehålla en undersökning av den psykiska hälsan.

- För att minska risken för frånvaro och öka känslan av trygghet för de nyanlända anser vi att hälsoundersökningarna ska göras genom hembesök för nyanlända som beviljats uppehållstillstånd.

3.5 Vård för gömda

Även den som lever gömd har rätt till vård. Alla människor ska behandlas utifrån grundläggande humana värderingar om mänskliga rättigheter. Sverige är i dag ett av de länder i Europa som ger gömda personer minst tillgång till sjukvård. Det kan vi som liberaler inte acceptera. I dag finns tusentals människor som befinner sig i Sverige utan uppehållstillstånd. Det handlar om personer som fått avslag på sin asylansökan eller som har tagit sig hit utan avsikt att ansöka om uppehållstillstånd.

Så länge vi har en reglerad invandring är personer som uppehåller sig i Sverige utan tillstånd ett komplext problem. Men att personer befinner sig i Sverige utan uppehållstillstånd innebär inte att de är utan rättigheter. I dag vågar få gömda söka vård av rädsla för att rapporteras och utvisas. De har en teoretisk rätt till akutvård, som bekostas av dem själva, vilket i praktiken

innebär en obetalbar skuld till staten. Sjukhusräkningar på tiotusentals – ibland hundratusentals kronor – är för de flesta gömda en helt omöjlig räkning att betala.

Mindre akuta behov tillgodoses inte med dagens system. Exempelvis kan människor som gömmer sig i Sverige och söker mödravård nekas vid receptionen. Det har rapporterats fall där en person med diffusa trötthetssymtom inte haft rätt till akut vård för att senare få återkomma med en långt utvecklad tumör och förväntad kvävningssdöd som följd. Andra har nekats vård för blindtarmsinflammation och senare kommit tillbaka med livshotande tillstånd. Denna behandling är inte värdigt ett samhälle som menar att sjukvård oavsett legal status är en grundläggande mänsklig rättighet.

Visst finns det ekonomiska konsekvenser av att ge gömda samma rätt till sjukvård som asylsökande har. Samtidigt menar vi att det inte går att sätta en prislapp på människors lidande när det handlar om vård som inte kan anstå. Men pengarna är inte och har aldrig varit knäckfrågan när gäller vård till gömda. De som förespråkar en strikt hållning vad gäller gömdas rätt till vård vill sända en signal om att det gäller att följa asyl- och uppehållsbeslut, annars får det konsekvenser. Så länge vi har en reglerad invandring ligger det i sakens natur att också arbeta för att verkställa de beslut som fattas i asylärenden. Denna hållning kan dock, enligt vårt förmenande, kombineras med mänskligt ansvar, sunt förnuft och humanitet.

- Även den som lever gömd har rätt till vård. Alla människor ska behandlas utifrån grundläggande humana värderingar om mänskliga rättigheter. Så länge vi har en reglerad invandring ligger det i sakens natur att också arbeta för att verkställa de beslut som fattas i asylärenden. Denna hållning kan, enligt vårt förmenande, kombineras med mänskligt ansvar, sunt förnuft och humanitet. Folkpartiet föreslår att gömda ska ha tillgång till vård på samma villkor som asylsökande i dag har. Akut och annan omedelbart nödvändig vård ska ges till alla som vistas i Sverige och att staten åtar sig det ekonomiska ansvaret för att denna etiska princip upprätthålls. Sjukvårdspersonal ska få särskild utbildning om asylsökandes situation och sjukvårdsbehov och staten åtar sig det ekonomiska ansvaret för att utbildningen kan genomföras.

- Gömda som är i akut behov av vård ska inte behöva vara rädda för anmälas till polisen eller för att information förs vidare till andra myndigheter. För att rätten till vård inte bara ska vara teoretisk krävs att människor känner sig trygga med att kontakta sjukvården. Papperslösa och asylsökande ska uppleva den svenska sjukvården som en trygg plats och det ska därför vara förbjudet för sjukvårdspersonalen att kontakta polis eller annan myndighet.

4 Introduktionen – en avgörande tid

4.1 Bakgrund

Tiden direkt efter uppehållstillstånd är viktig ur många aspekter. För den som beviljats uppehållstillstånd innebär beskedet att man får stanna i Sverige och att man kan börja planera för sin framtid i landet. För många tänds ett nytt hopp och ett nytt ljus då man efter väntan på besked i asylärendet äntligen kan vända blad, blicka framåt och gå vidare. Tyvärr har alltför många ljus släckts i det nuvarande systemet för introduktionen. Långa väntetider för att träffa sin kontaktperson inom kommunen, för att påbörja sfi-utbildning och komma igång med introduktionen präglar allt för många nyanländas första år i Sverige. Stuprörstänkande och att resonera i termer av att göra en sak åt gången har bidragit till att mediantiden från folkbokföring till sysselsättning ligger mellan 7–8 år för nyanlända. Det är oacceptabelt.

Enligt Integrationsverkets uppföljningar uppfylls sällan de kvalitativa mål som fastställts för introduktionen. Få nyanlända har enligt Integrationsverket haft en kvalificerad kontakt med arbetslivet under sin introduktion, få har varit i kontakt med Arbetsförmedlingen, fått sin utbildning validerad eller fullföljt svenskundervisning för invandrare. Introduktionens innehåll ser dessutom olika ut i olika kommuner. Var personen bor kan därmed vara avgörande för möjligheten att få en individanpassad och arbetsmarknadsnära introduktion (Integrationsverket 2005, Introduktion för nyanlända invandrare – enkätundersökning 2004). En utvärdering av introduktionen från Integrationsverket beskriver vilka insatser de nyanlända har tagit del av under sitt första år i Sverige (Integrationsverket, 2007, Ett förlorat år). I den rapporten framgick att den etablering som är avsedd att ske snabbt knappt ens hade hunnit påbörjas under personens första 12 månader efter folkbokföring i en kommun. Endast en minoritet av de vuxna deltog i olika arbetsmarknadsinsatser. Av dem som deltagit i kommunernas introduktion hade hälften inte fått någon arbetsmarknadskontakt alls under de första 12 månaderna, och ett litet fåtal hade fått arbetspraktik genom Arbetsförmedlingen eller deltagit i en arbetsmarknadsutbildning.

Att förbättra introduktionen för nyanlända är ett viktigt område. Folkpartiet och alliansregeringen har därför gjort en genomgripande förändring som innebär att arbetsmarknadsperspektivet ska gälla från dag ett. Staten tar över huvudansvaret för nyanländas introduktion och den nyanlände får genom en etableringslots ett professionellt stöd att hitta sin egen unika väg för att så snabbt som möjligt försörja sig själv. Inriktningen är att åstadkomma ett stabilt och flexibelt system för mottagande och introduktion som leder till snabbare etablering i arbete.

Att göra rätt från början under introduktionstiden, att låta individen vara med och ta ansvar för sin framtid och med rätt stöd lära sig språket och komma ut på arbetsmarknaden, är avgörande för integrationen. En stor utmaning är att många nyanlända invandrare aldrig kommer in på arbetsmarknaden. Långa introduktionsperioder är destruktiva och passiviserande och riskerar att leda till ett utdraget bidragsberoende. En bättre och effektivare introduktion för nyanlända invandrare är grundläggande för att nå framgång vad gäller att minska utanförskapet.

4.2 Etableringssamtal införs nationellt

Nyanländas introduktion ska påbörjas så snabbt som möjligt efter det att uppehållstillstånd har beviljats. Därför bör alla, oavsett om de bott i eget boende (EBO) eller i anläggningsboende (ABO), inom en vecka från beslut om uppehållstillstånd kallas till ett samtal med Migrationsverket. Vid mötet ska de få information om innebörden av uppehållstillståndet och

vad som i övrigt är relevant för Migrationsverket att informera om. I anslutning till detta samtal ska personen också ha ett första etableringssamtal med Arbetsförmedlingen. Samtalet bör ha den kartläggning som Migrationsverket gör av personens utbildnings- och yrkesbakgrund under tiden asylansökan prövas som utgångspunkt.

Arbetsförmedlingen har inlett en försöksverksamhet med etableringssamtal som innehåller kvalificerad rådgivning och stöd för nyanlända. Syftet med samtalen är att påskynda arbetsmarknadsetableringen. Genom att information ges tidigt efter att uppehållstillstånd beviljats om var i landet det finns efterfrågan på den kompetens som den nyanlända har eller tänker skaffa sig kan samtalet få en betydelse inför beslut om bosättning.

Vid det första etableringssamtalet bör Arbetsförmedlingen tillsammans med individen gå igenom vilka förutsättningar och möjligheter till såväl boende som framtida arbete som finns. Samtalet bör innehålla en diskussion om lämplig bosättningsregion och kommun. Utgångspunkten är att på ett bättre sätt än vad som sker i dag matcha individens kompetens och bakgrund med en lämplig kommunplacering.

Trångboddhet är en utmaning såväl under tiden som asylsökande som efter beviljat uppehållstillstånd. Många väljer att bo nära släkt och vänner under tiden de väntar på besked. Att de som kommer till Sverige som flyktingar inte har tillgång till egna bostäder är inte så konstigt. Därför innebär det som kallas för eget boende nästan uteslutande att man är inneboende. I och med uppehållstillståndet kan personen börja planera för framtiden och då är alternativet att bo kvar hos släktingar sällan ett bra alternativ. Syftet med etableringssamtalet är också att belysa frågan om boendesituation på ett djupare sätt än Migrationsverket tidigare gjort. Det är vår övertygelse att människor som har rätt och riktig information fattar rationella beslut.

Det är ett ansvar för alla Sveriges kommuner att ta emot flyktingar. För det fall att behov finns, ska det ytterst vara möjligt att tvinga kommuner som tidigare inte tagit ansvar att teckna avtal om flyktingmottagande.

- Nyanländas introduktion ska påbörjas så snabbt som möjligt efter det att uppehållstillstånd har beviljats. Därför bör Arbetsförmedlingen hålla etableringssamtal med den nyanlända så snart som möjligt. Samtalet ska innehålla en diskussion om lämplig bosättningsregion och kommun. Utgångspunkten är att på ett bättre sätt än vad som sker i dag matcha individens kompetens och bakgrund med en lämplig kommunplacering. Folkpartiet föreslår att verksamheten införs på nationell nivå i och med att reformen av nyanländas etablering träder i kraft. Det är ett ansvar för alla Sveriges kommuner att ta emot flyktingar. För det fall att behov finns, ska det ytterst vara möjligt att tvinga kommuner som tidigare inte tagit ansvar att teckna avtal om flyktingmottagande.

4.3 Sfi – en renodlad introduktionskurs

För att undvika att de som kommer till vårt land förvisas till bidragsberoende och passivitet har arbete och grundläggande kunskaper i svenska språket en avgörande betydelse. Forskare har visat att kunskaper i mottagarlandets språk avsevärt ökar chanserna att få ett arbete. Sambandet understryks även i undersökningar av svenska förhållanden – de med lägst kunskaper i svenska får mer sällan anställning än de som har goda kunskaper.

De brister som råder i svenskundervisningen för invandrare (sfi) är i detta sammanhang alarmerande. Det nationella statistiska underlaget vad gäller sfi är i sig bristfälligt. Oredan i siffrorna och stora skillnader mellan kommunerna försvårar analysen. Resultaten av de

undersökningar som genomförts ger dock en samstämmig bild. Dagens svenskundervisning för invandrare har generellt präglats av bristande kvalitet och låga krav på studieresultat.

Regeringen har tagit ett samlat grepp om problemet och infört ett reformprogram med högre krav på både elever och utbildning. Några av åtgärderna i det så kallade sfi-lyftet är att införa obligatoriska nationella slutprov, ta fram tydliga mål i kursplanen för sfi, att utvärdera sfi samt en rejäl satsning på kunskapslyft för sfi-lärare. Framöver kommer också den nationella inspektionen av sfi att förstärkas med ökade sanktionsmöjligheter. Dessa åtgärder är viktiga för att förbättra sfi-undervisningen.

Med de hittillsvarande reglerna har det varit möjligt för kommunerna att använda sfi som en form av förvaringsplats år efter år istället för att se till individens bästa ur ett integrationsperspektiv. Vissa kommuner har krav på att invandrare med dåliga kunskaper i svenska måste läsa sfi för att få socialbidrag, utan egentlig tidsgräns för studierna. För många nyanlända invandrare fördröjs inträdet på arbetsmarknaden på grund av att deras studier i svenska tar för lång tid eller avbryts i förtid. Omkring 25 procent av dem som började sfi 2003/04 hade inte avslutat sin utbildning efter två år utan fortsatt att studera.

Vi anser att sfi ska vara en renodlad introduktionskurs. En flykting eller invandrare ska framöver ha en begränsad tid om till exempel tre sammanhängande kalenderår för att slutföra sfi och möjlighet att avbryta och återuppta studierna maximalt två gånger. De som inte når målen inom denna tid ska hänvisas till att läsa svenska som andraspråk inom kommunal vuxenutbildning. Endast vid särskilda skäl ska de tre åren kunna överskridas, till exempel vid föräldraledighet eller sjukdom. Sfi blir därmed en särskild åtgärd för nyanlända flyktingar och invandrare, vilket kommer att skapa ett tydligare fokus med ökad studiedisciplin och ökad genomströmning i utbildningen.

- Gör sfi-undervisningen till en renodlad introduktionskurs. Tiden i sfi bör inte överstiga tre år.

4.4 Medborgarskap för ett öppet samhälle

Att vara medborgare i ett land har viktiga konsekvenser på flera plan. Till att börja med har medborgarskapet en rättslig betydelse. Som svensk medborgare har man t.ex. en ovillkorlig rätt att bo och arbeta i Sverige, man har rösträtt i riksdagsval och kan ta anställning som polis eller domare. Medborgarskapet har också en annan, mer symbolisk betydelse som handlar om att man på ett djupare plan har en tillhörighet till ett visst samhälle. Denna symbolik har djupa historiska och sociala rötter och har också förändrats med tiden.

I vår tid har medborgarskapet en positiv och jämlik symbolik. Att frivilligt välja att bli medborgare i ett land är det yttersta beviset på att man vill bli delaktig i ett samhällskontrakt, ett kontrakt som bygger på demokratins grundprinciper och som medför både rättigheter och skyldigheter. Den som uttrycker en vilja att bli medborgare i ett land utför en politisk handling som ska erkännas som sådan.

Den parlamentariska kommittén om medborgarskapskrav utvecklade detta på följande sätt i sitt slutbetänkande från år 2000:

”Enligt vår uppfattning har medborgarskapet en mer vidsträckt betydelse än vad som följer av den materiella lagstiftningen (den rättsliga betydelsen). Begreppet medborgare står för något positivt och värdeladdat. Flertalet av de personer som vi har haft kontakt med har också spontant utgått ifrån att det svenska medborgarskapet är betydelsefullt. Medborgarskapet får

anses ha ett särskilt värde genom att det kan bidra till att förstärka känslan av tillhörighet till en viss stat, i det här fallet Sverige, och därmed ge en grundtrygghet i dagens internationaliserade samhälle. Medborgarskapet bidrar vidare till att förstärka känslan av samhörighet med landets övriga invånare. Särskilt för flyktingar som kommer till Sverige torde ett svenskt medborgarskap vidare innebära skydd och trygghet. Medborgarskapet utgör mot denna bakgrund ett viktigt led i integrationsprocessen.” (SOU 2000:106, s. 299)

Under senare årtionden har den politiska strävan huvudsakligen gått ut på att utjämna skillnaderna mellan svenska och utländska medborgare i olika sammanhang. Att ta bort osakligt grundad särbehandling på grund av medborgarskap är självklart, och inte minst Folkpartiet har varit pådrivande för att t.ex. stärka grundlagsskyddet för politiska fri- och rättigheter oavsett medborgarskap.

I Sverige är medborgarskap i dag avdramatiserat och inte särskilt uppmärksammat. En kartläggning som länsstyrelserna genomförde 2005 visar att bara ungefär en tredjedel av landets kommuner bjuder in sina nyblivna svenska medborgare till ceremonier. Det sker i regel på nationaldagen.

I många andra länder är det något efterlängtat och medborgarskapet firas genom en gemensam ceremoni och festligheter tillsammans med övriga nyblivna medborgare. USA och Kanada är exempel på detta. I Kanada, som är ett stort invandringsland, är fokus från den första dagen en invandrare eller flykting kommer till landet att hon eller han ska välkomnas och också sträva efter medborgarskap. Medborgarskapet ses som en viktig del av integrationsprocessen. I såväl USA som Kanada firas medborgarskapet efter att de ansökande genomgått och klarat en medborgarskapsutbildning.

Det är dags att formulera medborgarskapets betydelse för en ny tid. Ett öppet Sverige – som tar sin del i ansvaret för en human flyktingpolitik, som välkomnar arbetskraftsinvandring och som deltar aktivt i det europeiska och globala samarbetet – kan inte blunda för medborgarskapets betydelse för att underlätta integrationen. När Folkpartiet år 2002 föreslog att kravet på grundläggande svenskkunskaper för medborgarskap skulle återinföras var det en följd av detta resonemang. Men själva resonemanget varken börjar eller slutar med språkkunskaper, utan hänger ihop med en vision om det öppna medborgarskapet.

Det är dock viktigt att understryka att framlyfta medborgarskapet inte syftar till att öka ”svenskheten” bland nya invånare i Sverige. Så länge man godtar och respekterar den minst gemensamma nämnaren, inkluderande mänskliga fri- och rättigheter, jämställdhet och rättsstaten, är det upp till var och en hur man vill leva.

4.4.1 Medborgarkurs

Sverige ska vara ett tolerant och humant samhälle som kännetecknas av respekten för demokrati, rättsstaten, marknadsekonomi, jämställdhet och mänskliga fri- och rättigheter. Det är detta som är den gemensamma basen i det svenska samhället, den gemensamma värdegrunden om man så vill. Den har inte kommit gratis utan är resultatet av tidigare generationers mödosamma arbete för demokrati och likhet inför lagen. Att tala om specifikt ”svenska” värden är vilseledande – de demokratiska värdena är universella, och det finns dessutom gott om svenskar som förnekar demokratins principer – men detta motsäger inte att dessa principer är själva fundamentet för det samhälle vi vill att Sverige ska vara.

För att vi ska lyckas i vår strävan att uppnå ett samhälle som detta är det naturligtvis avgörande att alla de som behöver komma till oss och de som frivilligt väljer att göra det får kunskap om att det är dessa värderingsgrunder som vårt samhälle baseras på. Alla människor

som bor och verkar i Sverige måste vara medvetna om det öppna, demokratiska och toleranta samhällets betydelse samt jämställdheten och respekten för alla människors lika värde och integritet. Det får inte heller råda minsta oklarhet om att arbetet för samhällsförändring måste ske med demokratiska medel.

Den som växer upp i Sverige ska enligt läroplanen få ta del av detta i skolans undervisning. Den som flyttar till Sverige i vuxen ålder behöver information och kunskap på annat sätt. När sfi-undervisningen nu förändras kan det finnas anledning att också skapa en omfattande och utvecklad introduktionsutbildning för personer som vill bosätta sig i Sverige, en medborgarkurs om det svenska samhället.

Kursen ska informera om hur det svenska samhället fungerar och vilka rättigheter man har, men också förklara och informera om vilka skyldigheter man har samt om den värdegrund som samhället bygger på. Okunskap ska inte hindra en från att ta tillvara sina rättigheter i Sverige, men inte heller vara ursäkt för att bryta mot lagen. Detta kan vara särskilt viktigt för att människor ska kunna åtnjuta sina rättigheter och förstå sina skyldigheter när det gäller frågor där Sverige gått före andra länder, till exempel i synen på våld inom relationer eller aga av barn.

- Vi föreslår att en medborgarkurs införs. Medborgarkursen ska inte bli en formalitet utan bör vara en mer djupgående introduktion till det svenska samhället. Alla som flyttar till Sverige i vuxen ålder ska inbjudas till denna utbildning.

5 Jämställdhet i globaliseringens tid

Att kvinnor och män är jämlika är grunden för vår liberala människosyn. Visionen om ett jämställt samhälle är och har alltid varit en drivkraft för liberal politik. Viljan att riva patriarkala traditioner har gjort att liberaler gått i täten när det gäller reformer för att öka jämställdheten. Oavsett om motståndet kommit från konservativa som velat slå vakt om rådande ordning, eller från socialister som värnat kollektivets, framför individens rättigheter, så har liberaler tagit strid för jämställdheten.

I jämförelse med andra länder har Sverige kommit långt när det gäller jämställdhet och jämställdhetsbegreppet är förankrat i samhället. Uppdraget är dock inte alls slutfört. Trots framgångarna har vi fortfarande många stora utmaningar framför oss. Mäns våld mot kvinnor, skillnader i arbetsvillkor och löner, ojämn fördelning av det obetalda arbetet i hemmen och diskriminering är exempel på områden där mycket återstår att göra.

Globalisering, flyktingströmmar och migration gör att Sverige är ett mångkulturellt samhälle. Från liberal utgångspunkt värnar vi det samhälle där människor möts med respekt för varandra och där individer inte behandlas sämre för att hon eller han har en viss kulturell tillhörighet. Det mångkulturella samhälle vi bejakar bygger dock på att kulturella hänsyn aldrig ska få stå i vägen för kvinnors och mäns lika rättigheter.

5.1 Mångfald – men inte utan jämställdhet

De allra flesta kulturer rymmer, precis som den svenska kulturen, patriarkala traditioner. I många samhällen och kulturer erkänns åtminstone i teorin kvinnors och mäns lika värde, men jämställdhetsutvecklingen har fått varierande genomslag i praktiken. På många håll sker den största könsdiskrimineringen inom den privata sfären, där äldre släktingar, även kvinnor, i samråd med fäder och bröder kontrollerar och beslutar om flickornas och pojkarnas liv och framtid. I andra är de patriarkala värderingarna uttalade och förverkligade på ett sätt som gör att kvinnor saknar juridiska och ekonomiska rättigheter.

Vi som både bejakar ett mångkulturellt samhälle och samtidigt strävar efter ökad jämställdhet ställs inför den oundvikliga frågan: Hur ska vi förhålla oss till krav från religiösa och kulturella minoriteter att samhället ska ta hänsyn till deras regler, normer och traditioner, om det samtidigt innebär att människor kränks på grund av kön?

- Utifrån en liberal grundsyn kan vi aldrig godta att kulturella hänsyn skulle innebära förtryck på grund av kön eller sexuell läggning. Vi avvisar de krav på särlösningar och undantag från svensk lagstiftning som förts fram och som skulle utgöra brott mot alla människors lika värde och rättigheter. Domstolar och myndigheter ska inte heller tillämpa svensk lag på ett sätt att individer kränks på grund av missriktad kulturell hänsyn. Utgångspunkten är att ta ställning för individen när hon kränks, oavsett av vem.

5.2 Tvångsäktenskap och barnäktenskap

Äktenskap som ingås med barn och andra typer av tvångsäktenskap ska inte vara tillåtna. De tar ifrån människor, i första hand kvinnor, några av hennes livs viktigaste val, nämligen om och i så fall med vem hon ska dela sitt liv med. Socialstyrelsens undersökning ”Frihet och ansvar” visade att fem procent av flickorna och tre procent av pojkarna i årskurs 2 på gymnasiet är oroliga för att inte själva få välja livspartner. Dessa ungdomars frihet är starkt

beskuren av föräldrar och andra vuxna i familjen, i synnerhet för flickor när det gäller kontakter med det motsatta könet.

Äktenskapsbalken bygger tanken att två vuxna personer ingår äktenskap frivilligt. Arrangerade äktenskap tillåts inte. Men i praktiken åsidosätts svensk lagstiftning när det gäller unga kvinnor och män som lever i kyskhets- och hederskulturer. Kvinnorna i dessa kulturer motas istället in i äktenskap med partners de inte valt själva.

Det finns en bred samsyn i riksdagen om barn- och tvångsäktenskap varför lagstiftningen på detta område skärptes efter beslut våren 2004. Den nya lagen har dock en del brister vilka vi menar bör åtgärdas. Den allra viktigaste av dessa brister är att det inte föreskrivs någon specifik påföljd för de vuxna som arrangerar eller på något sätt medverkar till att barn- och tvångsäktenskap ingås. Medverkan till barn- och tvångsäktenskap ska kriminaliseras.

En annan brist gäller 18-årsgränsen för äktenskap. Gränsen kan förtydligas ytterligare genom att undantag aldrig medges. I dag kvarstår exempelvis möjligheten till äktenskap före 18 års ålder när gemensamma barn finns eller väntas. Fördelarna med att ta bort möjligheten till dispens för äktenskap före 18 års ålder är många. För det första slipper man den godtycklighet som följer vid prövningen när det inte finns tydliga kriterier för vilka skäl – ”särskilda skäl” – som kan anses berättiga sådan dispens. Redan i dag visar uppgifter från länsstyrelserna att vissa länsstyrelser beviljar tillstånd i högre utsträckning än andra och att skälen för besluten varierar. För det andra slipper barn utsättas för påtryckningar från omgivningen om lagen inte tillåter äktenskap före 18 års ålder.

- Kriminalisera medhjälp till barnäktenskap som ingås mellan personer upp till 18 års ålder. I dag föreskrivs inte någon specifik påföljd för de vuxna som arrangerar eller på något sätt medverkar till att barnäktenskap ingås.
- Tvång kopplat till äktenskap kan i dag falla under brottsbalkens mer allmänna olaga hot eller tvång. Frågan om stärkt lagstiftning för skydd mot tvångsäktenskap bör utredas vidare för att se över möjligheterna att göra detta till ett eget brott.

6 Ett företagsammare Sverige

6.1 Bakgrund

Med fler företag blir Sverige rikare, fler anställs och integrationen ökar. Ett av felen med den integrationspolitik som förts de senaste decennierna är att den i socialdemokratisk anda har utgått ifrån att lönearbete är det naturliga målet för politiken. En anställning har ansetts vara lika med trygghet och oberoende. Det finns även en olycklig tendens i den offentliga diskussionen att anlägga ett samhällsperspektiv eller självförverkligandeperspektiv när man talar om svenska företagare och ett försörjningsperspektiv när man diskuterar invandrarföretagare.

Vi menar att en fungerande företagspolitik som inkluderar de som inte har en typiskt svensk bakgrund handlar precis som hos infödda svenskar om frihet och möjlighet till självförverkligande och är lika viktigt som att möjliggöra en anställning. Känslan att själv äga och driva ett företag är för många oavsett bakgrund en trygghet och ett oberoende. Det bidrar dessutom till en ökad tillväxt i vårt land och i företagarens närhet.

Invandrarföretagare har precis som infödda svenskar olika anledningar och mål med sitt företagande. De är främst företagare och i andra hand invandrare. Företagare med invandrarbakgrund har mycket gemensamt med företagare med svensk bakgrund. Många drivkrafter, problem och möjligheter är gemensamma för alla företagare.

Det är dock ofrånkomligt att det finns hinder som är kopplade till om du är relativt ny i Sverige och vill starta ett företag. Som utlandsfödd är kunskaper om den svenska näringslivsmiljön något som kan vara svårt att skaffa sig. Företag drivna av invandrare har i regel också svårt att få lån eller startkapital till sina företag. Man tenderar istället att vända sig till släkt och vänner och få lån som har kort tidsfrist och hög ränta eller skjuta upp starten och spara pengar under lång tid. På så sätt försvåras utvecklingen av potentiellt starka företag. Svårigheter med näringslivsmiljön och kapitalförsörjning bekräftas i Nuteks Entreprenörskapsbarometer från 2006 av personer i åldern 18–30 år. På frågan om vilka skäl som finns till att inte vilja vara företagare anger 50 procent av utlandsfödda krångliga regler och 35 procent svårighet att få finansiering. Motsvarande för svenskfödda är 37 respektive 15 procent.

Under årens lopp har man försökt att ge en etnisk förklaring till den alternativa kapitalförsörjningen. Vad som mindre har uppmärksammats är att förklaringen kan finnas i det reguljära bankväsendets bristande information, närhet och kompetens om personer med utländsk bakgrund vilket har lett till att en stor del av svenskt näringsliv haft en dålig kreditmarknad.

Det råder ingen tvekan om att det är en förlust för vårt samhälle att inte tillvarata de utlandsföddas vilja och förmåga att driva företag. Invandrarföretaget är i dag en viktig del av svensk ekonomi. Enligt Svenskt Näringsliv finns det runt 70 000 företag som drivs av invandrare. År 2006 startades 7 000 nya företag av personer som är födda utomlands. Cirka 20 procent av alla nystartade företag är invandrarföretag. Dessa företag står för cirka 300 000 arbetstillfällen. Även om invandrarföretag fortfarande är vanligast inom branscher där det ofta ställs lägre krav på utbildning och kapital, har en snabb ökning skett inom kunskapsintensiva områden sedan 1990-talet.

Ur ett globaliseringsperspektiv är tvärkulturell kunskap värdefull. Invandrarföretagare har haft en avgörande betydelse för Sveriges ekonomiska utveckling och flera av våra största företag är grundande och drivs av invandrare. Det finns flera skäl till att så många framgångsrika företag över hela Sverige har startats eller utvecklats av invandrare. Invandrare kan ha förvärvat särskild kompetens som ännu inte finns i Sverige från andra länder. Det är heller inte omöjligt att invandrare kan ha ett internationellt kontaktnät som bland annat är värdefullt för internationella affärer. Människor som bryter upp från sitt hemland är dessutom genomsnittligt sett mer initiativkraftiga och risktagande än dem som hela livet bor kvar där de har fötts. En person som lämnat sitt hem och sitt land för att finna ett nytt liv i Sverige bär bara i denna handling en entreprenörsanda som förslår.

Vissa forskare och debattörer hävdar emellertid att en stor del av invandrarföretagandet snarast är något negativt. De ser företagandet som en reaktion mot diskrimineringen på arbetsmarknaden och som leder till ett företagarliv präglad av långa arbetstider, låga inkomster och stor otrygghet. Vi motsätter oss den bilden. Synen att eget företagande leder till dåliga livsförhållanden avspeglar snarare en misstänksamhet gentemot företagande i allmänhet. Ett förbättrat företagarklimat ska förstås inte skapas för att kompensera en diskriminerande arbetsmarknad. Men därav följer inte automatiskt att företagande är något dåligt och att invandrarföretagarna själva uppfattar valet av företagarkarriär som något negativt. Tvärtom visar studier att flertalet invandrarföretagare är nöjda med sitt val. Som liberaler är det en självklarhet att det valet ska bejakas.

En fungerande näringslivspolitik är en självklar del av liberal politik oavsett målgrupp. För att göra detta och överbrygga de särskilda problem som invandrarföretagare ofta möter föreslår vi två vägar. För det första att göra kreditmarknaden mer åtkomlig. För det andra att öka företagarens möjligheter att förstå och bli introducerad till den svenska näringslivsmiljön.

6.2 Mikrokreditgivning

Alla privata företag i en marknadsekonomi ska ha en affärsidé som marknaden efterfrågar och på längre sikt bär upp. Invandrarföretag bygger varken på bättre eller sämre affärsidéer än andra företag. Precis som hos svenskfödda finns både dåliga och bra idéer. Lösningen är därför inte att ge företag förmånligare lån om de startas av en invandrare än om det startas av grannen som är född i Sverige. Båda ska ha precis samma krav att stå på egna ben och klara sig till den kreditkostnad som finns på marknaden. Däremot är det viktigt att det finns marknadsmässiga lån eller riskkapital att tillgå även om man inte har ett hus att belåna, kontaktnät eller erfarenhet av det svenska bankväsendet. Det faktum att släktingar är beredd att låna ut visar på att det finns kreditvärdighet.

Vid sidan av mikrokreditgivningen är det också nödvändigt att få det kunskapsstöd som krävs för att förstå den svenska näringslivsmiljön och kunna nå marknaden. De tjänstemän som en invandrad person i dag möter via samhällets institutioner är ofta kopplade till socialtjänsten och arbetsförmedlingen. Personer med kunskap om att starta och driva ett företag i Sverige är däremot inte lika lätt att få kontakt med om man inte redan tillhör näringslivsvärlden.

- Lönearbete är inte enda sättet att försörja sig på. Eget företagande ska vara ett lika naturligt alternativ. Kontoren som ska ligga i utanförskapsområden ska skapas genom avtal med privata kreditgivare för att förmedla de ekonomiska resurserna som behövs för att mobilisera de krafter som inifrån kan bryta utanförskapet. Räntan ska vara marknadsmässig och underkastas en strikt bedömning av möjligheterna att återbetala det lånade kapitalet.

- Genom att knyta personer med näringslivskunskaper till företagande i utanförskapsområden kan annars svåråtkomliga kunskaper och kontakter i den svenska näringslivsmiljön förmedlas. Företagscoacherna ska knytas till projektet genom en ersättning som är baserad på hur det nystartade företaget klarar sig.

7 Arbete är nyckeln till integration

7.1 Bakgrund

Arbete är nyckeln till integration. Absolut avgörande för att ta makten över sin egen vardag är givetvis ett jobb. Att kunna försörja sig själv och sina nära med det egna arbetet ger självrespekt. Ett aktivt arbetsliv är nyckeln för lyckad integration i hela samhällslivet. Permanent arbetslöshet är lika med permanent utanförskap. Därför är det viktigt motverka att fler hamnar utanför arbetslivet.

En av de viktigaste åtgärderna är därför att föra en politik för tillväxt och fler arbeten. I det avseendet har regeringen tagit viktiga steg för att bryta utanförskapet. De strukturella förändringar som gjorts inom arbetsmarknadsområdet har varit viktiga. Inte minst för att skapa ett starkare och företagsammare Sverige genom en politik som tillåter människor, arbeten och ekonomi att växa. Samtidigt måste vi ta itu med det långvariga utanförskapet som finns i landet. Det handlar om tiotusentals arbetsföra personer som under många år har stått utanför arbetsmarknaden. Människor som i rådande konjunktur riskerar att hamna än mer på efterkälken, allt längre bort från arbetsmarknaden.

En politik mot utslagning och bidragsberoende förutsätter många olika åtgärder. I detta sammanhang lägger vi tonvikten, genom vår omstartsaktivitet som presenteras nedan, på det som är det första steget mot arbetsmarknaden för de mest utsatta. I våra förslag lyfter vi också fram andra viktiga reformer för att underlätta vägen till arbete genom att betona vikten av att göra rätt från början i introduktionen och att fortsätta sänka beskattningen av arbete.

7.1.1 Fortsatt behov av strukturella förändringar

En viktig systemförändring som påbörjats av alliansregeringen och som bör fortsätta är att öka skillnaden i disponibel inkomst mellan arbete och ersättningar från staten. Sverige har länge kombinerat höga ersättningsnivåer med höga skatter. Den ofta marginella skillnaden mellan självförsörjning och stöd från samhället skapar en fattigdomsfälla som minskar incitamenten för att arbeta en extra timme. Det gäller inte minst för deltidarbete. Att gå från ersättning till arbete ska märkas i plånboken.

Socialbidraget ska vara en tillfällig hjälp vid ekonomiska problem och inte ett permanent försörjningsalternativ. Dessa intentioner stämmer inte med dagens verklighet, trots att viktiga steg tagits i rätt riktning. För många har socialbidraget omvandlats till ett permanent försörjningsalternativ. Detta är givetvis varken rimligt eller acceptabelt. Ett stort problem i sammanhanget är att fullt arbetsföra människor – inte minst nyanlända flyktingar och invandrare – hänvisats till kommunernas socialkontor och blivit gisslan i ett system som passiviserar. Detta är ett missbruk av det system som var tänkt som ett sista, tillfälligt, skyddsnät i vårt välfärdssystem. Men ännu viktigare är att de allra flesta människor vill försörja sig själva. Det handlar om självrespekt, värdighet och frihet.

Socialbidrag behövs, som ett sista skyddsnät i vårt välfärdssystem. Inga människor ska behöva tigga eller sova ute. Reglerna måste utformas utifrån insikten att en del av de som söker försörjningsstöd tillhör de sköraste i samhället, de som har en alldeles för stor försörjningsbörda eller råkar ut för oväntade svårigheter. Men ett par andra insikter är också viktiga. En stor del av dem som söker och får försörjningsstöd kan arbeta. Attityden på skalan mellan krav och kravlöshet, som en person möter hos socialtjänsten när han eller hon söker stöd, kan bli mycket avgörande för personens fortsatta liv. Den insikten fanns hos de tidiga socialreformatörerna, men har alltmer kommit i skymundan i den moderna socialtjänsten.

Integrationspolitiken ska syfta till att bryta de strukturer och förändra de attityder som hindrar människor av alla kategorier att delta i samhällslivet på lika villkor. Det handlar om de fördomar, den rädsla och den okunskap som gör att människor behandlas annorlunda bara för att de tillhör en viss etnisk grupp, har en speciell tro eller på annat sätt avviker från majoritetsnormerna. Men det handlar också om de strukturer i form av lagar och system som slår mot en viss grupp.

7.2 Omstartsaktivitet för arbetslösa som uppstår ekonomiskt bistånd

Sverige är inte ensamt i västvärlden att brottas med problematiken hur man minskar bidragsberoende. Vi har en del att lära av andra länder. Ett av dem är USA. Så här sade Bill Clinton under valkampanjen 1992: ”Det är dags att hedra och belöna människor som arbetar hårt och följer reglerna. Det innebär att göra slut på socialbidragssystemet så som vi känner det.” I augusti 1996 fick USA den lag som faktiskt gjorde slut på det gamla bidragssystemet. Det blev Clinton-erans mest lyckade reform.

Reformens grundprincip var att omvandla socialbidraget till en intjänad ersättning och ställde tydliga krav på motprestation. Reformen kombinerade starka ekonomiska incitament för delstaterna att minska bidragsberoendet med en stor frihet att utforma lokala handlingsplaner. Resultatet har varit en dramatisk minskning av antalet socialbidragstagare. Mellan 1996 och juni 2003 minskade bidragstagarna med 7,3 miljoner personer eller 60 procent. I vissa delstater – Wyoming, Florida, Illinois och Idaho – återstod 2002 mindre än en fjärdedel av antalet bidragstagare som registrerades 1996 och en betydande andel av de återstående bidragstagarna utförde motprestationer i form av arbete. Sysselsättningen bland de grupper som påverkats mest av reformen har ökat på ett mycket betydande sätt. Så har till exempel sysselsättningen bland ensamstående mödrar med barn under sex år ökat med nästan 30 procent mellan 1996 och 2002. Detta är vad politisk handlingskraft kombinerad med tydliga krav och rätta ekonomiska incitament kan göra i kampen mot utslagningen.

Att djärva reformer och en klar arbetslinje kan ha dramatiska följder var gäller utslagningen från arbetsmarknaden och socialbidragsberoendet har påvisats inte bara av de amerikanska erfarenheterna. I Sverige har många kommuner allt mer anammat en arbetslinje som bryter med den passivitet inför socialbidragsberoendet som tidigare präglade den kommunala verksamheten.

Den lilla kommunen Skurup i södra Sverige var en av de första som – i stor politisk enighet men i konflikt med den lokala arbetsförmedlingen – kommunaliserade arbetsmarknadsinsatserna och införde en 5-dagars jobb- och utvecklingsgaranti för alla som sökte socialbidrag på grund av arbetsbrist. En avgörande åtgärd från kommunens sida var att skilja mellan de individer som sökte bistånd på grund av socialmedicinska problem och de som gjorde det på grund av arbetslöshet. De första slussas till kommunens Social Service, de andra till kommunens Utvecklingscenter. Resultaten har varit mycket goda och flera andra sydsvenska kommuner har inspirerats av ”Skurups-modellen”. Tack vare den nya aktivitets- och arbetsinriktade modellen reducerade Skurup sina socialbidragskostnader från 14,5 miljoner kronor 1997 till ca 5 miljoner 2003.

Många andra relevanta exempel skulle kunna redovisas här. De svenska och internationella erfarenheterna som visar hur viktig arbets- och kravlinjen är för att lyckas i kampen mot utanförskapet är många. En av de mest inspirerande erfarenheterna som i detta avseende har gjorts i Sverige är Skärholmens Jobbcentrum. Grunden till Jobbcentrets framgångar är en klar arbets- och kravlinje kombinerad med stor respekt för individens förmåga att styra sitt eget liv

och en snabb behandling av varje ärende, som gör att den biståndssökande omedelbart kommer i aktivitet. Resultaten av arbetsmetodikerna är imponerande. I september 1998 var 1 660 hushåll i Skärholmen beroende av socialbidrag, i januari 2004 var 820 hushåll beroende av socialbidrag. Det är en minskning med drygt 50 procent, en siffra som väl kan jämföras med den amerikanska välfärdsreformens resultat.

Institutet för arbetsmarknadspolitisk utredning, IFAU, presenterade nyligen en jämförelse av utvecklingen i Stockholm över tiden för de stadsdelar som infört aktiveringskrav med utvecklingen över tiden för de stadsdelar som ännu inte infört aktiveringskrav. Slutsatsen är att aktiveringskrav leder till att färre hushåll tar emot socialbidrag, att fler börjar arbeta, och att den genomsnittliga löneinkomsten i stadsdelarna ökar. Resultaten är särskilt positiva för unga och utlandsfödda.

Kampen mot utanförskapet kräver att resurser satsas för att kunna erbjuda alla arbetsföra som söker ekonomiskt bistånd och saknar arbete en fungerande omstartsaktivitet. Att betala ut socialbidrag utgör en mindre kostnad i ett kortsiktigt perspektiv men är både dyrare och socialt förödande i det långa loppet. Att öka samhällets investeringar i att få människor att gå från passivisering och socialbidragsberoende till arbete och delaktighet är därför det mest fördelaktiga sättet att förhindra sociala spänningar och öka människors egenmakt. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är det en plusaffär.

Det är vår övertygelse att de allra flesta människor vill och kan försörja sig själva. Det är också utifrån de grundvalarna våra välfärdssystem är uppbyggda. Genom att fler är med och bidrar till vår gemensamma välfärd blir det mer för alla att dela på. Det är så vi rustar Sverige för framtiden och skapar möjlighet och förutsättningar för alla som kan och vill arbeta och försörja sig själva att också göra så. Alla kan inte leva på bidrag men alla kan bidra med något. En omstartsaktivitet är ett ytterligare viktigt steg i den riktningen.

- Folkpartiet föreslår att en omstartsaktivitet införs som innebär en förändring av socialtjänstlagen. Vi föreslår att det i socialtjänstlagen skrivs in att kommunerna ska erbjuda socialbidragstagare aktivitet som omfattar minst halvtid fem dagar i veckan. Deltagande ska vara ett krav för att få socialbidrag för personer som står till arbetsmarknadens förfogande. Aktiviteterna ska utgå från en individuell plan för hur personen så snabbt som möjligt kan etablera sig på arbetsmarknaden. Det kan handla om exempelvis utbildning, praktik eller organiserad jobsökning. Kommunerna ska ge de medverkande i omstartsaktiviteten ekonomiskt bistånd i form av en övergångsersättning. Omstartsaktiviteten ska kunna förvaltas av olika aktörer – företag, frivilligorganisationer eller personalkooperativ är några alternativ.

- Det måste också finnas ekonomiska incitament för kommunerna att lyckas med omstartsaktiviteten. Vi föreslår därför att en fast stimulansersättning utgår till kommunerna under 3 år. Initialt kommer ersättningen att täcka omkostnader som uppkommer vid inrättandet av en omstartsgaranti. Incitamentet för kommunen blir att de får behålla tjugo procent av eventuell vinst, resterande del går tillbaka och återinvesteras i omstartsgarantin.

7.3 Språkkunskap som kompetens

Medan det oftast ses som en god merit för en infödd svensk att behärska ett främmande språk, är det långt ifrån lika självklart att det är ett extra plus för en flykting att behärska både svenska och exempelvis kurdiska eller arabiska. Ändå behövs språkkunskaper i de flesta offentliga verksamheter.

Folkpartiet är det parti som kanske tydligast försvarar svenska språket som vårt gemensamma kommunikationsredskap i Sverige, men vi är också tydliga med att andra språkkunskaper är omistliga i många sammanhang. Till exempel behöver språkkunskaperna hos äldreomsorgens personal tas till vara bättre, så att äldre invandrare som tappat svenskan på äldre dagar kan få en värdig omsorg. Alla myndigheter har också ett självklart behov av språkkompetens i sina internationella kontakter. Några exempel där detta är särskilt betydelsefullt är UD, Sida och Kommerskollegium.

- Språkkunskaper i andra språk än svenska ska i princip alltid ska anges som en merit.

7.4 50–50-satsning för breddad rekrytering av chefer

Det behövs ökade ansträngningar för att bredda rekryteringen av potentiella chefer och andra i ledande ställning. Att ”likar väljer likar” handlar sällan om medveten diskriminering utan bygger på föreställningar om hur man tänker sig att en chef ska vara och vilken bakgrund han, eller mer sällan hon, ska ha. Kvotering eller annan positiv särbehandling måste avvisas, men däremot kan mycket göras för att bredda underlaget vid chefsrekryteringar och se över hur rekryteringsprocesserna ser ut och hur kravprofilerna utarbetas. Här måste staten driva på utvecklingen i den offentliga sektorn.

- Vi föreslår en ”50–50-satsning” där 50 miljoner kronor satsas på ett pilotprojekt för metodutveckling och breddad chefsrekrytering i 50 myndigheter, landsting och kommuner.

7.5 Bryt upp de offentliga monopolen

I de flesta kommuner och landsting råder en monopolställning för många invandrardominerade yrken. När anställda i praktiken bara är hänvisade till en enda arbetsgivare minskar deras chanser att påverka arbetssituationen eller göra karriär i yrket. När det finns möjlighet att byta arbetsgivare eller starta eget företag ökar arbetstagarnas makt över sin egen tillvaro.

- Folkpartiets politik för att bryta upp de offentliga monopolen är generell, men stärker också integrationen eftersom den berör många yrkesgrupper där andelen utlandsfödda är särskilt hög.

7.6 Stärkta kunskaper om migration och integration

Invandringen till Sverige är en förutsättning för att klara vår framtida välfärd. Att se invandringen som en möjlighet och inte som ett problem borde vara givet. De som kommer till Sverige från andra länder kan och kommer att bidra till landets utveckling – som entreprenörer eller i andra roller – om de får goda möjligheter att själva utvecklas och växa här.

För hundra år sedan befann sig Sverige i en stor emigrationsperiod. Ungefär 1,5 miljoner människor lämnade då landet. Många såg detta som ett stort problem för Sverige – och det med rätta. Det var ofta de mest drivkraftiga och initiativrika bland de unga svenskarna som lämnade landet. Många som utvandrade gjorde det för gott men många återvände till Sverige med nya kunskaper som bidragit till vårt lands utveckling. Dagens Sverige befinner sig mitt i en stor immigrationsperiod. Och nu gäller samma sak: de som bryter upp från sitt hemland och söker sig hit, är nog ofta mer drivkraftiga och initiativrika än de som väljer att bo kvar på det ställe man råkar vara född.

Många företagsamma invandrare har genom historien bidragit till vårt lands utveckling. Exempel på detta är varumärken som Felix, Beckers, Bonniers, Cloetta, Gleerups och Zoégas – som också är efternamn på en invandrad företagare. Tyvärr har vi varit dåliga på att berätta om invandrarnas betydelse för Sveriges utveckling. Nästan ingenting står om detta i skolans läroböcker. Den svenska migrationens historia är viktig att känna till för att förstå vikten av integration i dag. Vid Malmö högskola finns i dag Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM). Där finns gedigen kunskap om migrationens och mångfaldens betydelse.

- Kunskapen om migranternas kulturella och sociala bakgrund är ett okänt kapitel för många. Likaså kunskapen om migrationens betydelse för Sveriges utveckling och som del av den svenska historien. Inom såväl privat som offentlig sektor är behovet av utbildning och kunskap om migration och integration viktig för att bättre kunna möta den mångfald vi möter i vår dagliga verksamhet. Utbildningar ska kunna skraddarsys för relevanta yrkesgrupper såsom tjänstemän inom socialförvaltning, Arbetsförmedlingen, hälso- och sjukvård, polisen och Migrationsverket.

7.7 Lokala integrationscentrum bildas

Målet med en liberal integrationspolitik är detsamma som för all liberal socialpolitik: att var och en ska ta makten över sitt liv och själv kunna forma sin framtid i en fri samverkan med andra människor. För att denna samverkan ska vara möjlig är det viktigt att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande och naturliga mötesplatser och samlingspunkter för lokala initiativ.

För att egenmakten ska bli verklighet för alla behövs en politik för lika möjligheter, en solidarisk liberal politik som ger alla och inte minst de mest utsatta rimliga villkor för att ta makten över sitt eget liv. Det behövs med andra ord en liberal solidaritet som bryr sig om och respekterar våra medmänniskor. Denna solidaritet vill inte, som den socialistiska, diktera någon annans livsvillkor genom att ge utan ställer upp så att någon annan kan förverkliga sina egna livsmål. Liberal solidaritet är att bejaka någon annans värdighet och rätt till självbestämmande.

Det avgörande i vårt perspektiv är att denna solidaritet ska syfta till att frigöra individens och de civila gemenskapernas kraft och ge förutsättningar till en växande frihet, inte till att tvinga fram vissa politiskt bestämda livsval eller inskränka medborgarnas valfrihet. Det är detta som ett verkligt socialliberalt tänkande vill åstadkomma, en radikal korsning mellan frihet och solidaritet, en frigörande solidaritet som inte kompromissar bort individens frihet.

Det som ofta saknas för den som är ny i ett land är mötesplatser där man naturligt kommer i kontakt med andra. Integrationscentrum är mötesplatser med olika fokus och inriktningar beroende på lokalbefolkningens behov och efterfrågan. Fokus för verksamheten är att vara en mötesplats där idéer kan förverkligas och projekt konkretiseras. Vi har hämtat inspiration till lokala integrationscentrum från en befintlig verksamhet i Spanien.

- Vi föreslår att lokala integrationscentra bildas. Integrationscentrumen ska drivas av det civila samhället och delvis finansieras av staten. Centrumen ska utgöra en mötesplats för såväl nyanlända som för dem som bott länge på orten.

7.8 Diskriminering är oacceptabelt!

Mycket tyder på att det i dag pågår en omfattande bortsortering av människor med utländsk bakgrund på vår arbetsmarknad. Det handlar inte enbart om invandrare utan om de som uppfattas som annorlunda eller främmande, framför allt människor som kommer från länder i tredje världen och som utseendemässigt, kulturellt eller på något annat sätt avviker från den ”svenska normen”. Detta är en oacceptabel hållning. Diskriminering finns emellertid inte bara i attityderna. Den finns också i de system som försvarar för vissa grupper att göra sig gällande på arbetsmarknaden och andra marknader.

Den diskriminering som förekommer i dagens Sverige är utbredd och slår med oerhörd styrka mot personer med invandrarbakgrund. Det som i dag pågår på den svenska arbetsmarknaden och i samhället i övrigt är inget mindre än en systematisk bortsortering och sämre bemötande av personer som genom sitt namn, utseende eller ursprung avviker från majoritetssamhällets norm.

Därför fordrar kampen mot utanförskapet inte bara strukturella förändringar som öppnar för fler jobb och mer konkurrens i samhällsekonomin utan också specifika och kraftfulla åtgärder i syfte att förhindra och beivra diskrimineringen. Sammanslagningen av de olika diskrimineringslagarna, inrättandet av en myndighet för diskriminering och högre skadestånd för diskriminering är viktiga åtgärder som regeringen vidtagit i kampen mot diskriminering.

7.8.1 Anonymiserade jobbansökningar

Folkpartiet har aktualiserat metoden med anonymiserade jobbansökningar för att minska diskrimineringen på arbetsmarknaden. Försöksverksamhet har skett i ett projekt på sju myndigheter och i ett annat projekt i Göteborgs stad. Stadskontorets utvärdering av försöket med sju myndigheter visar att det inte går att dra några entydiga slutsatser. Metoden är inte färdigutvecklad som verktyg. Vill man komma vidare krävs ytterligare arbete med utveckling och uppföljning. Statskontoret konstaterar att det finns positiva aspekter, bl.a. att de sökande har en tilltro till metoden med avidentifierade ansökningar. Synpunkter från myndigheterna pekar vidare på att den anonyma informationen var tillräcklig för urval och att urvalsprocessen blivit mer kompetensbaserad och mer saklig.

Det finns även negativa aspekter, exempelvis en uppskattad ökad tidsåtgång bland myndigheterna, att myndigheterna inte noterat någon skillnad i urvalet till intervju och att det finns flera problem i det praktiska genomförandet.

Instituten för arbetsmarknadspolitiska utvärdering, IFAU, har utvärderat ett annat försök med anonymiserade jobbansökningar i Göteborgs stad vars resultat gav mer positiva värden. En förfrågan gick ut till samtliga 21 stadsdels- och ett 20-tal specialförvaltningar och alla kommunägda bolag om intresse för att delta. Sju förvaltningar anmälde intresse och av dessa valdes stadsdelarna Centrum och Kortedala samt kulturförvaltningen ut.

Utvärderingen visade att avidentifieringen innebar att sannolikheten att intervjuas ökade med ca 8 procentenheter för personer med bakgrund utanför västvärlden. Eftersom ungefär 19 procent av det totala antalet sökande kallades till intervju är detta en stor effekt. För sökande med utländsk bakgrund gick det dock inte att se någon motsvarande effekt på sannolikheten att erbjudas arbete.

Erfarenheterna från Göteborg visar att avidentifiering kan påverka rekryteringsprocessen i avsedd riktning. Men metoden kan också kräva att även relevanta egenskaper (som var man utbildat sig) måste döljas för att inte indikera t ex utländsk bakgrund. Dessutom uppfattade

rekryterande chefer att avidentifiering innebar administrativt merarbete. Ett problem med denna studie är dess begränsade urval med endast två enheter.

- Vår slutsats är att arbetet med anonymiserade jobbansökningar bör fortsätta med ytterligare projekt och utvärdering. De försök som gjorts har inte givit ett entydigt svar, men till viss del positivt vad gäller kallande till intervju. Det är viktigt att ytterligare fastsälla om metoden är en framkomlig väg för att minska diskrimineringen på arbetsmarknaden.

7.8.2 Slopa krav på medborgarskap för vissa tjänster

Vi måste också kritiskt analysera de regler som är skenbart objektiva, men som i praktiken stänger ute nykomlingar från arbetsmarknaden i allmänhet eller den offentliga sektorn i synnerhet.

För ett antal tjänster i särskilt statlig verksamhet finns ett krav på svenskt medborgarskap. Det rör sig om upp till ca 400 000 tjänster. I de flesta fall är detta krav berättigat därför att tjänsterna har koppling till t.ex. rikets säkerhet, relationerna till främmande makt eller rättsutövningen över enskilda. Att släppa på medborgarskapskravet i sådana sammanhang vore att frångå synen på medborgarskapet som ett samhällskontrakt, och det är därför rimligt att bland annat poliser, domare och militärer också i framtiden måste vara svenska medborgare. Men som visats i olika utredningar finns det andra tjänster där det inte är lika självklart att kräva svenskt medborgarskap.

- Det är av stor principiell vikt att staten agerar så att medborgarskap inte krävs annat än när det är absolut nödvändigt. Vi vill därför att medborgarskapsreglerna vid offentliga uppdrag ses över.

8 Ombyggda städer för integration

8.1 Bakgrund

Integration och utanförskap sammankopplas ofta med arbete, språk och utbildning. Men en aspekt som sällan diskuteras är hur och varför vår fysiska verklighet i städerna ser ut som den gör. Vi utgår oftast ifrån att våra vägar och byggnader i stort sätt redan är givna. Hur din och din grannes bostad ser ut, vilken kollektivtrafik eller var arbetsplatser finns är dock inte en självklarhet. Denna fysiska utformning ger konsekvenser för hur samhället vardagligt fungerar som i sin tur får en inverkan på hela samhällets självbild.

Genom åren har bostadspolitiken skapat en stadsstruktur som koncentrerar människor med liknande sociala kännetecken till samma områden. Vissa områden i Sverige har fått ett socialt mönster som är förödande. Folkpartiet har identifierat 156 bostadsområden i Sverige som år 2006 var att betrakta som utanförskapsområden i fråga om inkomst, sysselsättningsgrad, utbildningsresultat och valdeltagande.

Vad som i dag beskrivs som ett problem med invandrartäta områden handlar inte om att människor från andra länder bor i vissa stadsdelar. Att en stadsdel har en assyrisk eller somalisk prägel är kulturellt berikande – inte en belastning. Oavsett kulturell bakgrund är problemet snarare att människor med generellt låg utbildningsnivå och låg inkomst koncentreras till en och samma stadsdel, samtidigt som människor som höjer sin inkomst eller utbildningsnivå, oavsett etnisk bakgrund, tenderar flytta därifrån.

En sådan miljö tar lätt fram sämre sidor hos människor. Kriminalitet, extremism eller förtryckande seder får alla näring av känslan att vara utanför, att inte vara med. Vi har sett det genom upplopp bland ungdomar, extremistiska gruppers rekrytering och social kontroll av kvinnor.

8.1.1 Vår utmaning

Den svenska debatten har dominerats av problembilden att invandrare inte bor där jobben finns. Röster har höjts för att statliga tjänstemän borde få mer makt att placera ut människor där det finns arbetskraftsbrist. Sanningen är att i de områden som har de största integrationsutmaningarna finns i regioner som över tid har störst efterfrågan på arbetskraft. Ingen annanstans finns ett så differentierat utbud av arbeten och så många lediga platser per invånare som i storstäderna.

Vi menar att lösningen på utanförskapet inte finns i ännu mer social ingenjörskonst. Hjälpen för att flytta till kommuner där arbetskraft efterfrågas ska självklart finnas, men det är rörligheten inom städerna som är den avgörande frågan. Det finns i dag människor som aldrig sett något annat än sin förort trots att dem bor i Sveriges mest tätbefolkade områden. Vår utmaning är att skapa en större social rörlighet och integration.

Våra städer måste rent fysiskt stöpas om för att skapa en ny social infrastruktur. Personer med egen försörjning eller förmögenhet måste se det som nu är utanförskapsområden som ett ställe dit man kan flytta, eller bo kvar.

Den stad och de utanförskapsområden som återfinns i såväl stora som mindre städer är i stor utsträckning en konsekvens av stadsplaneringen genom tiderna. Det är dags att ge dessa beslut

en omprövning. Hur kan man främja integration genom övergripande fysisk planering och stadsutveckling?

8.1.2 Misslyckad stadsplanering

I och med Stockholmsutställningen 1930 och Socialdemokraternas maktövertagande två år senare kom politik och stadsbyggnad att få en starkt sammanknuten roll i Sverige. Folkhemmet var inte bara en idé om hur våra sociala system skulle se ut utan i högsta grad också en idé om hur våra städer rent fysiskt skulle utformas. Ett samband som ger stora efterverkningar än i dag.

Den modernistiska och funktionalistiska stadsbyggnadsvågen hade goda intentioner. Man ville flytta ut människor från den traditionella trångbodda stadskärnan som var ohygienisk och dåligt utrustad med moderna faciliteter. Men tiden för expansionen av våra städer präglades också av en övertro på social ingenjörskonst med ideologiska förtecken. Det var inte bara våra hus som skulle ändras, hela våra liv skulle planeras i socialistisk anda. För att kunna höja levnadsnivån för det stora flertalet antogs det finnas effektivitetsvinster i att renodla områden till bostäder, industrier och kommersiella byggnader.

Fram till andra världskriget hade stadsbyggnad i Sverige präglats av en traditionell europeisk stil. Staden bestod av en tät sammanhängande och kulturellt varierande bebyggelse. När nya stadsdelar skulle byggas gjordes det med förlängningar av det tidigare vägnätet. Bostäder, verkstäder, kontor och butiker blandades i samma område. Blandades gjorde även människorna. Olika sociala grupper bodde i samma stadsdel.

Även om den gamla staden på många sätt var otillräcklig i hygieniska, miljömässiga och utrymmesmässiga termer och behövde omprövas var inte alla aspekter negativa. Den blandade byggnationen med naturliga mötesplatser skapade en social infrastruktur som blandade människor. Den ”moderna” staden å sin sida med renodlade bostadsområden och med i princip bara en sorts hus i varje område skapade kulturellt fattiga bostadsmiljöer med samma sorts sociala kännetecken hos invånarna.

Det ironiska är att arbetarrörelsen trots sina goda avsikter kom att bygga städer som i dag är starkt socialt sorterande. Områdena karaktäriseras av att ligga isolerade från sina grannförorter med få in- och utvägar. De gemensamma ytorna är stora, kala, dåligt underhållna, och har oftast inte något större socialt eller kommersiellt liv. Arbetsplatserna finns på andra ställen i staden och likaså butiker och annan kommersiell verksamhet är ofta koncentrerad till andra platser.

De försök som gjorts genom åren för att bryta utanförskapet genom satsningar på bostadsområden har inte fungerat. Utvärderingarna av storstadssatsningen från slutet av 1990-talet och en bit in på 2000-talet har visat att det fysiska får för lite utrymme.² T ex. har inga satsningar gjorts för att förändra bostadsområdenas struktur i grunden. Människor flyttar ifrån områdena när de egna resurserna förstärks.

8.1.3 Socialt hållbara städer

Det som byggts upp under decennier kan inte ändras i en handvändning. Att förändra och uppdatera stadsplaneringen är en stor utmaning. Inte minst finns en skepsis bland de boende mot att förändra boendeområdet och vi måste visa respekt för det kommunala självbestämmandet. Motståndare finns även inom den arkitekturiska yrkeskåren. Men det

² Boverket 2006

finns inget alternativ för den som verkligen vill bryta utanförskapet och ju fortare vi startar ju lägre kostnader blir det, både i mänskliga och ekonomiska värden.

Vi har inte gjort upp med vad som kanske är vårt lands största misstag under 1900-talet. Under 80 år har vi haft en bostads- och stadsplaneringspolitik som har befäst sociala strukturer och fördjupat utanförskapet. Våra städer i allmänhet och våra storstäder i synnerhet har blivit uppdelat i likriktade förorter med en social utsortering som konsekvens. Var och hur vi byggt bostäder, infrastruktur, kommersiella byggnader, torg och parker har en fundamental inverkan på hur, när och på vilket sätt våra sociala möten sker. Sociala möten som avspeglas i känslan av vi och dem, innanförskap och utanförskap, egenmakt och maktlöshet.

Inget politiskt parti har vågat säga det rakt ut. Inte minst eftersom lösningen är dyr, komplicerad och långsiktig. Men låt oss konstatera att passivitet och "låt-gå-attityd" också har ett pris. Vi måste inse att alternativkostnaden är vad vi i dag ser i dålig integration, sociala spänningar, låga skolresultat, lågt valdeltagande och låg sysselsättning. Vi föreslår därför ett grundligt omtag av den svenska stadsplaneringen. Den utveckling som pågått i 80 år kommer kräva ett enträget arbete att vända. Men vi har möjligheten att ta de första stegen och åtminstone peka ut riktlinjerna för det nödvändiga arbete som finns att göra. Vi föreslår därför en rad punkter för att ge kursen och påbörja arbetet mot socialt hållbara städer.

8.2 Möjliggör ett helhetsperspektiv i svensk stadsbyggnad

Under stora delar av 1900-talet var planeringen av våra städer för detaljerad och för styrd av en grupp politiker och tjänstemän med en ideologisk agenda. Under senare år har istället motsatsen blivit verklighet då redan fastlagda strukturer inte ifrågasätts och enskilda byggnader byggs utifrån kortsiktiga ekonomiska intressen där det finns plats.

För oss liberaler är det inte politikens roll att i detalj skapa en stad, än mindre att planera människors liv. Men det är politikens roll att upprätthålla en långsiktig hållbar planering av städer som ser till helheten och bygga den infrastruktur som den privata marknaden inte kan åstadkomma.

Miljö- och energiaspekter får i dag ett stort utrymme i utformningen av våra byggnader. Här är långsiktigheten och hållbarheten en självklarhet. Även om alternativ kan vara kortsiktigt billigare, inte minst för byggherren, har samhällets totala kostnad fått en avgörande roll. Frågor om fysisk planering och stadsutveckling respektive boendesegregation och integration däremot hanteras ofta på olika ställen och av olika personer.

Många förorter lider av problemet att de är isolerade och har få in- och utvägar. Grannförorten är ofta sammanbunden med få direkta vägar, ibland bara en cykelväg. De är ofta byggda med likriktad stil och storlek och med stora avstånd mellan byggnaderna. Genom att sammankoppla förorter med varandra och förtäta med varierande byggnader skapar vi bostadsområden som inte särskiljs av mentala murar och driver mot social likriktning. Det är också viktigt att infrastrukturen och kollektivtrafiken byggs utifrån ett nätverksperspektiv där det går enkelt och snabbt att förflytta sig i annan riktning än mot centrum.

- Det är nu dags att föra in en social kostnad i vår planering av våra städer. Problemen är mest akuta för storstädernas förorter men även återkommande, om än i mindre skala, även i våra mindre städer.
- Genom att sammankoppla förorter med varandra och förtäta med varierande byggnader skapar vi bostadsområden som inte isolerar och segregerar utan öppnar upp och integrerar.

8.3 Byggnader behöver ha en mer uppblandad användning

Det finns stor anledning att i större utsträckning blanda olika former av byggnader. Självklart ska tunga industrier helst inte ligga bredvid bostäder. Men många av dagens arbetsplatser skiljer sig från den verklighet som fanns på mitten av 1900-talet. Tjänstesektorn med butiker, restauranger men även kontor kan med fördel ligga i bottenvåningen på bostadshus.

När arbetsplatserna ligger nära bostäderna ökar tendensen att söka arbete. En blandad aktivitet ökar också det kulturella livet på gatorna. Detta måste göras i kombination med en aktiv näringslivspolitik som drar arbetsplatser till bostadsområden.

Upplåtelseformerna för bostäder behöver även dem uppblandas i samma bostadsområden. En nyckel för att människor som får ett jobb eller utbildar sig inte ska flytta ifrån utvecklingsområdena och att andra människor kan tänka sig att flytta dit är att man kan äga sitt eget boende. Ur integrationsperspektiv är det också viktigt att komma ihåg att ägande är en vanlig boendeform i andra länder. Att själv äga sin bostad ökar oberoendet, friheten och tryggheten. Eget ägande ökar också inflytandet över boendet. Man får större möjligheter att själv kunna planera renoveringar och reparationer och höja standarden på lägenheten. En investering som inte bara höjer värdet på lägenheten utan också på hela bostadsområdet.

I bostadsområden som Norra Rosengård i Malmö och Norra Rinkeby i Stockholm består 100 procent av boendet av hyresrätter. Andra områden som Biskopsgården och Bergsjön i Göteborg är andelen hyresrätter av bostäderna runt 90 procent. Det är inte hyresrätten som upplåtelseform det är fel på. Självklart är hyresrätten något som passar många och som fortsatt ska vara ett vanligt inslag i våra städer. Det innebär en trygghet utan oförutsägbara utgifter och ett boende som inte kräver något större engagemang i tid och arbete.

- För att öka den sociala rörligheten och integrationen måste upplåtelseformerna var mer blandade på fler platser än i dag. Det ska ske genom bättre planering i framtida byggnation. Men vi anser också att ombildningar av redan existerande bostäder till upplåtelseformer med eget ägande är nödvändiga i utvecklingsområden.

8.4 De offentliga rummen i förorterna behöver upprustning

Det offentliga rummet är en viktig del av ett samhälle. Det är där människor träffas och möten med människor utöver den själv valda miljön uppstår. Många av de förorter som lider av segregationsproblem har också oattraktiva offentliga rum såsom torg, gator och parker. En attraktiv plats att vara på kan höja hela bilden av ett bostadsområde och göra skillnaden mellan att anses vara ett nedgånget bostadsområde eller att vara ett bostadsområde blanda alla andra.

- Vi vill se en omfattande satsning på det offentliga rummet i våra utanförskapsområden.

8.5 Riv delar av stadsdelar

Allt är inte värt att bevara! När det gäller områden med det största utanförskapet är tid en avgörande faktor. Forskning visar att ju längre du bor i ett område med hög arbetslöshet ju större är risken att du själv blir arbetslös. De sociala interaktionerna förstärker en ursprunglig ökning av arbetslösheten. När det är socialt mer accepterat att vara arbetslös, minskar

individernas sökaktivitet, och individens egen arbetslöshetsperiod förlängs. Arbetslösheten ökar därmed ytterligare och vi har en situation där arbetslöshet ”smittar”.³

Vissa områden i Sveriges städer är byggda på ett sätt som även med bättre offentliga rum, satsningar på skola, fler arbetsplatser, utbildningar etc. ändå inte blir attraktiva för någon annan än den som inte har något val. Enskilda hus är inget problem men en stor koncentration av en sorts byggnad riskerar göra att andra åtgärder blir verkningslösa.

- Vi vill därför öppna upp för att vissa områden eller delar av områden kan behöva rivras för att mer blandad bebyggelse ska kunna uppföras. För att verkligen vända den sociala sammansättningen i vissa förorter krävs mer än bara marginella förändringar med någon bostadslänga med villor eller enskilda utbildningar.

8.6 Statliga garantilån på 20 miljarder för upprustning av bostäder

Många av miljonprogrammen är också eftersatta och i stort behov av upprustning. Ansvaret för upprustningen ligger i första hand på fastighetsägaren, men vi föreslår ett system som ökar möjligheten att ta detta ansvar. Vi föreslår därför en form av garantiprogram för att stimulera upprustning av miljonprogrammets bostäder i linje med den rapport som Statens bostadskreditnämnd, BKN, lagt fram. I rapporten har beräknats omfattningen och behovet av upprustning. Möjligheten att garantera upprustningslån bör ligga inom en ram på 20 miljarder kronor. Att BKN får möjlighet att garantera upprustningslån ska bli en drivkraft för fastighetsägarna att rusta upp bostäderna. Det direkta statliga stödet består i att staten avstår garantiavgiften för lånen i områden med djupt utanförskap. Enligt BKN:s beräkningar skulle denna subvention av garantiavgiften kosta en halv miljard.

- Vi föreslår att inom en ram på 20 miljarder kronor garantera upprustningslån. Garantiavgiften för lånen ska kunna subventioneras med upp till en halv miljard kronor, inom områden med djupt utanförskap.

8.7 Satsa på trygghet – sänk kraven för tvångsförvaltning

Sverige har till skillnad från många andra länder varit befriade från att hela stadsdelar fysiskt förfaller till slumområden. Men det har under senare år framkommit att hyresvärdar undviker att göra de nödvändiga investeringar som krävs för att upprätthålla ett drägligt boende. Mögel, kackerlackor, lösa kakelplattor, ruttna golv, vatten som rinner ner flera våningar från otätade badrum är åter verklighet. Den misär som Sverige en gång byggde bort har kommit tillbaka. Ingen ska behöva leva i en sådan miljö och det måste skapas skarpare verktyg för att komma åt oseriösa fastighetsägare innan hela områden associeras med undermåliga bostäder. Det är avgörande för våra mer utsatta områden att de inte blir platser där kvalitet och rimliga levnadsvillkor kan sättas å sidan. En sådan fysisk miljö riskerar fördjupa utanförskapet.

I bostadsförvaltningslagen framgår att hyresnämnden får besluta om särskild förvaltning av fastigheten. Särskild förvaltning kan bli aktuellt om fastighetsägaren försummar vården av fastigheten eller underlåter att vidta angelägna åtgärder för att bevara sundhet, ordning och skick inom fastigheten eller om det på annat sätt framgår att han inte förvaltar fastigheten på ett för de boende godtagbart sätt. Särskild förvaltning kan ske antingen genom förvaltningsåläggande eller genom tvångsförvaltning. I det första fallet innebär det att

³ Rapport IFAU 2003:11 5 BKN, Upprustning av miljonprogrammets flerbostadshus, december 2008

hyresnämnden ålägger fastighetsägaren att överlämna förvaltningen till särskild förvaltare med uppdrag att rusta upp fastigheten. I det andra fallet fattar hyresnämnden beslut om tvångsförvaltning av fastigheten.

Problemet med dagens lagstiftning tycks vara att beviskraven är högt ställda och att vanskötsel av fastigheter kan gå rätt långt innan det blir aktuellt med särskild förvaltning. För att förhindra att det går så långt att väggar rasar in eller ohyra sprider sig i hela fastigheten vill vi att hyresnämnden ska kunna agera tidigare. Vi vill att kraven för förvaltningsåläggande sänks. Vi vill även att en ytterligare möjlighet införs där hyresnämnden kan ålägga fastighetsägaren att inom en viss tidsram utföra eftersatt underhåll av fastigheten.

För att lyfta förorterna och göra dem attraktiva för fler att bo i är det av central betydelse att stärka tryggheten. Riktade satsningar bör därför prioritera åtgärder för ökad trygghet på lång sikt. Polis, socialtjänst, fastighetsägare, kommunen och andra aktörer måste samarbeta mycket konkret för att medborgarna ska uppleva att det finns ett samhälle som bryr sig. Kommunen ska kunna kräva av alla fastighetsägare att de tar bort klotter och åtgärdar annan skadegörelse inom rimlig tid, sker det inte ska kommunen kunna utföra arbetet och fakturera fastighetsägaren.

- Vi föreslår att kraven för förvaltningsåläggande och tvångsförvaltning sänks. Vi föreslår även att en ytterligare möjlighet införs där hyresnämnden kan ålägga fastighetsägaren att inom en viss tidsram utföra eftersatt underhåll av fastigheten.

- För att lyfta förorterna och göra dem attraktiva för fler att bo i är det av central betydelse att stärka tryggheten. Riktade satsningar bör därför prioritera åtgärder för ökad trygghet på lång sikt. Polis, socialtjänst, fastighetsägare, kommunen och andra aktörer måste samarbeta mycket konkret för att medborgarna ska uppleva att det finns ett samhälle som bryr sig. Kommunen ska kunna kräva av alla fastighetsägare att de tar bort klotter och åtgärdar annan skadegörelse inom rimlig tid, sker det inte ska kommunen kunna utföra arbetet och fakturera fastighetsägaren.

9 Religiösa friskolor och det öppna samhället

9.1 Inspektion och tillsyn av friskolor

Folkpartiet är i grunden positivt till friskolor, men samtidigt är det viktigt att kontrollen av dem är sådan att elever kan garanteras en god och allsidig undervisning. Det uttalade motivet för just religiösa friskolor är att bevara, främja och förstärka exempelvis det judiska, kristna eller muslimska kulturarvet. Men samma läroplaner gäller för samtliga skolor och kunskapsmålen är desamma. Läroplanerna anger mål som alla elever ska uppnå, oavsett om de går på en kommunal skola eller en friskola.

För att säkerställa att konfessionella friskolor drivs i enlighet med en demokratisk och tolerant värdegrund och följer läroplanens krav på att undervisningen ska vara icke-konfessionell bör inspektionen bli grundligare. I dag utför Skolverket sina inspektioner med ibland flera års mellanrum, vilket innebär att vissa årskullar barn hinner både börja och sluta en skola utan att den blivit kontrollerad under deras skoltid.

Vilken typ av kontroll som bör göras är också något som bör diskuteras. Att till skillnad från i dag tillåta tillsyn av externa finansieringskällor skulle säkerställa att skolor inte hamnar i beroendeställning till sina finansiärer och om skolan har finansiärer med tvivelaktiga intressen. Ett annat sätt att förbättra kontrollen vore att den eller de personer som utgör huvudman i en ansökan om att starta en religiös friskola kontrolleras noggrannare än i dag. Då kan det säkerställas att det huvudmännen har förutsättningarna att upprätthålla en skola med en trygg arbetsmiljö och en allsidig och icke-konfessionell undervisning.

- De inspektioner som Skolverket utför av friskolor är i dag utannonserade i förväg. Detta innebär naturligtvis en risk för att eventuella missförhållanden på skolan kan undanhållas inspektörerna. Det bör göras även oannonserade inspektioner. När beslut om att dra in tillståndet för en friskola fattas måste den rättsliga processen gå betydligt snabbare än i dag. Det är inte rimligt att en skola kan tillåtas fortsätta med sin verksamhet i fler år innan ärendet slutligen avgörs

9.2 Slopa möjligheten till dispens från obligatorisk undervisning

I skolan grundläggs många av de värderingar som vi vill ska vara rådande i vårt land. Plikten och alla barns rätt – att gå i grundskolan är viktig för ett samhälle där alla ges lika möjligheter. Det förekommer att skolor – både friskolor och kommunala skolor – i dag ger dispens av kulturella eller religiösa skäl så att elever slipper vissa undervisningsmoment i skolan. Dessa dispenser gör att vissa elever inte får komplett undervisning.

Enligt den skollag gäller finns möjlighet till befrielse från obligatorisk undervisning om så kallade "särskilda omständigheter" föreligger. Bakgrunden till denna bestämmelse är historisk. Fram till 1969 undervisades i ämnet "kristendomskunskap" i svensk skola. Ämnet hade närmast en konfessionell inriktning och då var det rimligt att kunna befria elever från denna undervisning, om föräldrarna bekände sig till en annan tro. Märkligt är att bestämmelsen om befrielse inte avskaffades 1969 när kristendomsämnet ersattes av det mer allsidiga ämnet religionskunskap. Riksdagen behandlade frågan om befrielse från undervisning 1996. Nu skulle det inte längre handla om att slippa kristendomsundervisning, den var ju redan avskaffad. Nu skulle befrielse kunna ske "på grund av särskilda omständigheter". Dåvarande skolminister Ylva Johansson (S) återgav i sin proposition motiven så här: "Befrielsen kan också motiveras av att inslaget upplevs som utmanande mot

bakgrund av elevens speciella inställning och hemmiljö”. I det övriga resonemanget i propositionen uttalas en avgränsning, möjligheten till befrielse ska ”tillämpas endast undantagsvis”.

I doktorsavhandlingen ”Utbildning på (o)lika villkor”, av Sara Högdin (2007), analyseras hur denna möjlighet till befrielse från undervisningen faktiskt används. Högdins undersökning omfattar 1 200 elever på fyra skolor i en stor stad. Om vi vill ha en skola och ett samhälle präglade av lika möjligheter och jämställdhet mellan kvinnor och män är resultaten nedslående. 27 procent av de utlandsfödda flickorna i Högdins studie, mer än var fjärde utlandsfödd flicka får inte delta i undervisning i idrott, simning eller sexualkunskap, alternativt inte vara med på klassresor eller studiebesök. Det ämne som flest utlandsfödda flickor hindras från att delta i är sex- och samlevnadsundervisningen. Här stoppas 18 procent, nästan var femte utlandsfödd flicka.

I och med att vi har skolplikt i detta land kan det ifrågasättas om det verkligen är rimligt att ge dispens för elever från vissa undervisningsmoment. I praktiken innebär dispensen ofta att det är flickor som lever i patriarkala förhållanden som inte får del av den undervisning som ska ges alla elever. I stället för att barnen, som sker i dag, hamnar i konflikt med sina föräldrar är det angeläget att samhället är tydligt med barnens rätt till skolgång.

- Skolan ska i dialog med föräldrar ha en skyldighet att hitta lösningar så att alla barn får rätt till de obligatoriska undervisningsmomenten. Det finns exempel på skolor som lyckats väl med detta. Slopandet av dispenser skickar en tydlig signal till samtliga skolledningar att de behöver hitta lösningar som tillgodoser alla barns rätt till undervisning enligt läroplanen. Befrielse från obligatoriska undervisningsmoment får inte vara lösningen.